

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІЗМАЇЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра англійської філології та світової літератури

НАВЧАННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В СТАРШІЙ
ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ

Кваліфікаційна робота здобувачки
освітнього ступеня магістр
спеціальності 014 Середня освіта
предметної спеціальності 014.021
Англійська мова і література
освітньої програми Середня освіта:
англійська мова та зарубіжна література
Тіхні Маргарити Валеріївни

Керівник – канд. філол. наук, доц. Олейнікова Галина Олександрівна
Рецензент – канд. пед. наук, доц. Звєкова Вікторія Корніївна

Робота допущена до захисту

на засіданні кафедри _____

(назва випускової кафедри)

протокол № ____ від « ____ » _____ 20 ____ р.

Завідувач кафедри

(підпис) (прізвище, ініціали)

Робота пройшла публічний захист

на відкритому засіданні ЕК

« ____ » _____ 20 ____ р.

Оцінка _____

(за стобальною шкалою) (за традиційною шкалою)

Голова ЕК

(підпис) (прізвище, ініціали)

РЕЗЮМЕ

Кваліфікаційну роботу присвячено проблемі навчання спеціальної лексики англійської мови в старшій профільній школі. Її актуальність базується на економічних змінах у світі, викликаних процесами глобалізації, появою нових спеціальностей. Профільне навчання в старшій школі націлене на сферу майбутньої професійної діяльності учнів через поглиблене вивчення профільних навчальних предметів, спецкурсів за вибором, виконання індивідуальних, групових та колективних творчих завдань.

Програмна тематика охоплює важливі питання, які мають безпосереднє відношення до формування навичок та компетенцій професійного спілкування англійською мовою. Якісне оволодіння англійською мовою стає детермінантом самопізнання та подальшого професійного просування. Певні програми спрямовані на таке навчання, розроблені зарубіжними методистами, привертають увагу вітчизняних спеціалістів.

Знання лексичної складової англійської мови охоплюють навички й уміння здійснювати відповідну англійськомовну комунікацію стосовно різних видів діяльності. Успішне навчання англійської спеціальної лексики в старшій профільній школі спирається на правильну організацію, під якою в широкому розумінні визначаються такі фактори, як: мета навчання, його зміст, методи і технології, а також засоби навчання. Виокремлено різні підходи сучасної методики та різні практичні методи навчання англійської мови. Сформована лексична компетентність поєднує знання найбільш уживаних професіоналізмів та професійної термінології, їх контекстуальне застосування для вирішення базових завдань професійного спілкування, при грамотному фонетичному, орфографічному, пунктуаційному, а також граматичному оформленні мовлення.

Лексичні навички поєднують інтуїтивно-правильне творення, вживання і розуміння англійської спеціальної лексики на основі мовленнєвих лексичних

зв'язків між різними формами слова/словосполучення і відповідними значеннями. Формуванню лексичних навичок сприяють: принцип тематичної обумовленості лексики, знання правил та принципів її утворення і вживання з урахуванням дидактичних та психологічних особливостей учнів. Розширення словникового запасу учнів передбачає збільшення об'ємів самостійної роботи з новою лексикою та двомовними словниками. Використання автентичних текстів, які містять актуальну спеціальну лексику, є однією з важливих умов формування необхідного словникового запасу.

Робота з лексичним матеріалом потребує звертати увагу на особливості введення спеціальної лексичної одиниці самостійно та в контексті, розкриття її значення та узгодженості з іншими елементами на рівні речення і тексту; особливості засвоєння учнями спеціальної лексики при веденні словника, виконання спеціальних вправ; обов'язковий контроль якості засвоєння. Закріплення нової спеціальної лексики спрямоване на доведення лексичної навички до автоматизму. На просунутому рівні передбачено активне використання засвоєних нових лексем у власних висловлюваннях із опорою на текст чи ситуацію. Навчання вживанню спеціальних лексичних одиниць передбачає наявність принципів системності, частотності, сполучуваності, доступності та комунікативної доцільності.

Проведення уроку-квесту спрямоване на ефективне формування цілісної системи універсальних знань, умінь і навичок в межах певної тематики і є актуальним механізмом включення учнів у процеси, які сприяють розвитку їх інформаційних, лексичних і комунікаційних компетенцій, поєднуючи знання та уміння як практичного, так і теоретичного характеру.

SUMMARY

The qualification work is devoted to the problem of teaching special English vocabulary in a senior specialized school. Its relevance is based on economic changes in the world caused by globalization processes, the emergence of new specialties. Specialized training in a senior school is aimed at the sphere of future professional activity of students through in-depth study of specialized subjects, special elective courses, and the performance of individual, group and collective creative tasks.

The program covers important issues that are directly related to the formation of skills and competencies for professional communication in English. High-quality mastery of English becomes a determinant of self-knowledge and further professional advancement. Certain programs aimed at such training, developed by foreign methodologists, attract the attention of domestic specialists.

Knowledge of the lexical component of the English language includes the skills and abilities to carry out appropriate English-language communication in relation to various types of activities. Successful teaching of English special vocabulary in a senior specialized school is based on the correct organization, which in a broad sense defines such factors as: the purpose of learning, its content, methods and technologies, as well as teaching aids. Different approaches of modern methodology and various practical methods of teaching English are highlighted. The formed lexical competence combines knowledge of the most commonly used professionalisms and professional terminology, their contextual application to solve basic tasks of professional communication, with competent phonetic, orthographic, punctuation, and grammatical design of speech.

Lexical skills combine the intuitively correct creation, use and understanding of English special vocabulary based on speech lexical connections between different forms of words/phrases and corresponding meanings. The formation of lexical skills is facilitated by: the principle of thematic conditioning of vocabulary, knowledge of

the rules and principles of its formation and use, taking into account the didactic and psychological characteristics of students. Expanding students' vocabulary involves increasing the volume of independent work with new vocabulary and bilingual dictionaries. The use of authentic texts that contain relevant special vocabulary is one of the important conditions for the formation of the necessary vocabulary.

Working with lexical material requires paying attention to the features of introducing a special lexical unit independently and in context, revealing its meaning and coherence with other elements at the sentence and text levels; features of students' assimilation of special vocabulary when using a dictionary, performing special exercises; mandatory quality control of assimilation. Consolidation of new special vocabulary is aimed at bringing lexical skills to automatism. At the advanced level, active use of acquired new lexemes in one's own statements based on the text or situation is provided. Teaching the use of special lexical units assumes the presence of the principles of systematicity, frequency, compatibility, accessibility and communicative expediency.

Conducting a quest lesson is aimed at effectively forming a holistic system of universal knowledge, skills and abilities within a certain topic and is a relevant mechanism for including students in processes that contribute to the development of their information, lexical and communication competencies, combining knowledge and skills of both practical and theoretical nature.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИКИ У СТАРШІЙ ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ: МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД.....	13
1.1. Різновиди підходів до навчання англійської мови в старшій профільній школі	13
1.2. Профільно-орієнтоване навчання англійської мови та його методи ...	24
1.3. Розвиток лексичного запасу учнів профільної школи та формування англомовної лексичної компетенції.....	35
Висновки до розділу 1.....	42
РОЗДІЛ 2. ПРОБЛЕМА НАВЧАННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В СТАРШІЙ ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ.....	45
2.1. Різновиди спеціальної лексики	45
2.2. Принципи засвоєння спеціальної лексики англійської мови в старшій профільній школі.....	54
Висновки до розділу 2.....	61
РОЗДІЛ 3. ПРИОРИТЕТИ НАВЧАННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ В СТАРШІЙ ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ.....	64
3.1. 3.1. Різновиди вправ при опануванні спеціальної лексики учнями старшої профільної школи з тем: та «Scientific and technical progress» та «Professions».....	64
3.2. . Квест як нестандартний урок з англійської мови та його роль в навчанні спеціальної лексики	77
Висновки до розділу 3.....	88
ВИСНОВКИ.....	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	97

ВСТУП

Актуальність теми. Швидкий розвиток світових ринків, глобалізація та зміцнення міжнародних ділових відносин створюють умови, коли володіння спеціальною англійською лексикою сприяє просуванню успішної кар'єри випускників старшої профільної школи. Вибір оптимальних методів навчання англійської мови, вживання сучасних стратегій активного засвоєння термінології, отримання навичок професійного спілкування та необхідних компетентностей володіння англійською мовою, здатні підвищити конкурентоспроможність випускників школи на ринку праці. Накопичення та розширення словникового запасу спеціальної лексики англійської мови є актуальним завданням при навчанні у старшій профільній школі, по-перше тому, що мова змінюється та оновлюється, по-друге - інформаційне суспільство передбачає постійні міжнародні взаємини між державами, по-третє - освіта, у свою чергу, націлена на встановлення нових парадигм, пов'язаних із професіоналізмом майбутніх спеціалістів.

Метою курсової роботи є всебічний розгляд підходів до навчання англійської мови у старшій профільній школі, придбання лексичної компетентності та способів засвоєння спеціальної лексики англійської мови, а також інноваційних підходів проведення уроків англійської мови.

Поставлена мета визначила наступні **завдання** дослідження:

- проаналізувати відмінні риси навчання англійської мови в старшій профільній школі;
- розглянути сучасні методичні підходи до навчання англійської мови у профільній школі;
- проаналізувати особливості спеціальної лексики та виявити шляхи розвитку лексичного запасу учнів;
- вивчити принципи засвоєння спеціальної лексики англійської мови в старшій профільній школі;

- запропонувати комплекс вправ при опануванні спеціальної лексики учнями старшої профільної школи з тем: та «Scientific and technical progress» та «Professions»;

- розглянути квест як нестандартний урок з англійської мови та його роль в засвоєнні спеціальної лексики.

Об'єкт дослідження становлять особливості навчання англійської мови в старшій профільній школі.

Предметом дослідження є спеціальна лексика англійської мови та використання новітніх методів навчання за-для розвитку англійської лексичної компетентності.

Методи дослідження, використані у роботі:

- *теоретичного спостереження та опису* наукових джерел вітчизняної та зарубіжної навчально-методичної літератури, програмно-методичних матеріалів з метою висвітлення рівня розробленості досліджуваної теми, аналіз розвитку та становлення явища профільного навчання англійської мови в старших класах вітчизняної та зарубіжної профільної школи з метою їх систематизації;

- *порівняння, аналізу та синтезу* при виокремленні організаційно-педагогічних засад навчання англійської мови та придбання англійської лексичної компетентності в старшій профільній школі;

- *педагогічного конструювання* з метою окреслення особливостей побудови практичних завдань для засвоєння спеціальної лексики англійської мови;

- *кількісних підрахунків* для проведення кількісного аналізу та аналітичної інтерпретації отриманих результатів;

- *емпіричний* для практичної перевірки застосування комплексу завдань з розвитку активного словника спеціальної лексики;

- *узагальнення та аналізу* отриманих даних з метою покращення подальшої роботи з лексичним матеріалом.

Джерельна база дослідження поєднує праці таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як: Антонян І.М. Шляхи навчання фахової лексики (2018), Васьківська Г. О., Кизенко В. І., Косянчук С. В. та ін. Формування змісту профільного навчання: теоретико-методологічний аспект (2018), Єгорова О., Біла О. Стратегії та прийоми втілення індивідуального стилю навчання в рамках розвитку англомовної лексичної компетенції учнів. (2018), Завгородня А. А. Профільне навчання в старшій школі незалежної України: змістові аспекти (2019), Комар О.С. Комунікативний підхід до навчання англійської мови у закладах середньої та вищої освіти (2024), Холод І. В. Методика викладання англійської мови (2018), Новосілець О.В. Семантичний розвиток лексики сучасної англійської мови (2019), Полонська Т. К. Профільне навчання іноземної мови учнів старшої школи (2014), Мартинюк А.П., Губіна А.М. Підходи до вивчення англійської мови. Вища освіта у контексті інтеграції до європейського освітнього простору (2018), Brian Paltridge and Sue Starfield, *The handbook of English for Specific Purposes* (2013), Laurence Anthony, *Introducing English for Specific Purposes* (2018), Littlewood W. *Communicative Language Teaching* (2005), Fooziyeh Rasouli, Khadijeh Jafari. *A Deeper Understanding of L2 Vocabulary Learning and Teaching: A Review Study* (2016), Selivan Leo. *Why has the lexical approach been so long in coming?* (2013) та інші.

Практичне значення дослідження полягає в можливості застосування теоретичного та практичного матеріалу на уроках англійської мови для формування лексичної компетентності в учнів старшої профільної школи, при навчанні спеціальної лексики, а також при вивченні мови самостійно.

Апробація результатів дослідження. Матеріали дослідження було оприлюднено на 3 конференціях протягом 2024-2025 н. р.: Пріоритетні напрями європейського наукового простору: пошук студента. Вип. 15. Ізмаїл: РВВ ІДГУ, 2025р.; 15th International Conference “The Danube - Axis of European Identity” June 29, 2025 p.; Всеукраїнська наукова інтернет-конференція

«Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку» Вип. 110, 19 вересня 2025 р. (м. Переяслав, Україна).

Публікації, пов'язані з тематикою дослідження, вміщені в таких виданнях:

Маргарита Тіхня, PECULIARITIES OF TEACHING ENGLISH IN A PROFESSION-ORIENTED SCHOOL. Пріоритетні напрями європейського наукового простору: пошук студента. Вип.15. Ізмаїл: РВВ ІДГУ, 2025. С. 141-145.

Marharyta Tikhnya, ESP, CLIL, EMI METHODS OF TEACHING SPECIAL ENGLISH VOCABULARY IN PROFESSION-ORIENTED HIGH SCHOOL. Матеріали Всеукраїнської наукової інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку» Вип. 110, м. Переяслав, 2025 р. С. 27-30.

Структура роботи: складається зі вступу, трьох розділів, висновків після кожного розділу та загальних висновків наприкінці дослідження, списку використаних джерел.

У вступі визначається тема дослідження, пояснюється її актуальність та доцільність, окреслюються методи дослідження та аналізу при навчанні спеціальної лексики, пояснюється мета дослідження, практичне значення та розкривається структура роботи.

У першому розділі роботи під назвою «ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИКИ В СТАРШІЙ ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ: МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД» досліджено особливості навчання англійської мови в старшій профільній школі, що враховують диференційований підхід, який спирається на сучасні освітні потреби, враховує нахили і здібності учнів відповідно до їх бажань, можливостей та попиту ринку праці. Окреслює вимоги до базового освітнього та профільного рівнів навчання, коли англійська діяльність старшокласника мусить представляти вираження науково обґрунтованого використання англійської

мови при формуванні необхідних компетентностей. Підкреслено роль навчально-методичних комплексів при засвоєнні навчального лексичного матеріалу. Проаналізовано такі зарубіжні розробки програм для кращого засвоєння англійської мови, як CLIL (Content and language integrated learning / Предметно-мовне інтегроване навчання), ESP (English for Specific Purposes / Англійська мова для спеціальних цілей), та ЕМІ (English as Medium of Instruction/Англійська як засіб навчання).

У другому розділі кваліфікаційної роботи під назвою «ПРОБЛЕМА НАВЧАННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В СТАРШІЙ ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ» здійснено аналіз різновидів спеціальної лексики, надано її визначення та особливості застосування. Розглянуто підходи до вивчення спеціальної лексики в роботах українських та закордонних фахівців, пояснено проблему класифікації спеціальної лексики, та причини актуалізації її навчання. Виокремлюються причини складнощів при засвоєнні спеціальної лексики англійської мови, пояснено необхідність конкретизації етапів її засвоєння. Доведено роль словника спеціальної лексики для покращення її усного та письмового використання, розподілу за галузевою спорідненістю.

У третьому розділі кваліфікаційної роботи під назвою «ПРИОРИТЕТИ НАВЧАННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ В СТАРШІЙ ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ» проаналізовано вправи лексичного матеріалу з урахуванням усвідомлення значення спеціальних лексичних одиниць та формування лексичних навичок з їх подальшим вдосконаленням. Запропоновано рівневий підхід при навчанні та методи контролю засвоєння спеціальної лексики англійської мови, результатом чого має стати придбання професійно-орієнтованої комунікативної компетентності. Пояснено здатність веб-квестів стимулювати інтерес до вивчення спеціальної лексики англійської мови.

Висновки містять узагальнення проведеного дослідження.

Список використаних джерел складає 87 найменувань, з яких 27 є англомовними виданнями.

РОЗДІЛ I

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИКИ У СТАРШІЙ ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ: МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД

1.1. Різновиди підходів до навчання англійської мови в старшій профільній школі

З початком XXI століття англійську мову характеризують певні динамічні процеси її розвитку. Зростання темпів науково-технічного прогресу та розвиток ринкових форм господарювання вимагають підготовки висококваліфікованих, конкурентоспроможних спеціалістів, здатних ефективно працювати у новій соціально-економічній ситуації. Потреба вивчення англійської мови в профільній школі пояснюється значним розширенням області його застосування саме в немовних спеціальностях.

У різних країнах англійська мова викладається з погляду реальних ситуацій, а це означає, що навчання англійської мови передбачає певний контекст та лексику, що йому відповідатиме. Учень профільної школи має бути здатним застосовувати сучасні комунікативні технології, у тому числі на англійській мові, для професійної взаємодії, вміти аналізувати та враховувати різноманітність культур у процесі міжкультурної комунікації [44., с. 152].

Англійська мова є офіційною мовою різних міжнародних організацій, таких як ООН, НАТО, ГРІНПС та ін. Сьогодні вона напевне заслуговує на звання мови міжнародного бізнесу та багатонаціональних корпорацій, туристичної справи та наукової комунікації, медійного спілкування та ділового листування. Нові професії, пов'язані з маркетингом, Інтернет технологіями, програмним забезпеченням, космічною індустрією, медійним супроводом активно входять у життя, і незабаром старшокласникам доведеться їх освоювати.

Саме цим і визначається актуальність та соціальна значущість

дослідження проблеми формування в учнів 10-11 класів професійних амбіцій та відповідної самооцінки при вивченні англійської мови, оскільки у профільній школі передбачається диференційоване навчання, яке має враховувати освітні потреби, нахили і здібності учнів відповідно до їх бажань, можливостей та попиту ринку праці на окремі категорії фахівців. Напрями профільного навчання задають сферу їх майбутньої професійної діяльності через поглиблене вивчення профільних навчальних предметів, спецкурсів за вибором, виконання індивідуальних, групових та колективних творчих завдань, що веде до професійного самовизначення особистості [23, с. 137].

Основні функції англійської освіти в означеному контексті, як відмічає Т. К. Полонська (2014), спрямовані на: 1) забезпечення завершення мовної загальноосвітньої підготовки випускників школи; 2) допомогу старшокласникам зрозуміти роль англійської мови в подальших планах на майбутнє навчання; 3) створення основи для можливого використання англійської мови у трудовій діяльності після закінчення школи; 4) підготовку учнів випускних класів до продовження мовної професійної освіти, де англійська мова може акцентувати кар'єрний зріст у професійної діяльності або стати засобом для оволодіння іншою предметною галуззю [41, с. 8].

У колективній монографії «Формування змісту профільного навчання: теоретико-методологічний аспект» (2018), ми знаходимо поняття сутності профілізації змісту освіти, яке полягає в посиленні профільного ядра, як базового складника змісту, необхідного для засвоєння сучасною молоддю людиною знань, умінь, навичок і цінностей та для використання в усіх галузях життєдіяльності, особливо професійній. А одна з основних функцій профільного навчання старшокласників це, – задоволення пізнавальних інтересів й освітніх потреб, зумовлених подальшими життєвими планами та орієнтацією на майбутню професію, на основі надання учням змоги вільно вибирати зміст навчання [8, с. 23].

Англійська мова має велике значення в системі освіти нашої країни.

Визнання на державному рівні необхідності реалізації профільних освітніх програм актуалізує проблеми профілізації освіти, оскільки сьогодні для якісної організації навчання англійської мови важливо не тільки створювати умови для її поглибленого вивчення в класах філологічного профілю, а й приділити певну увагу навчанню англійської мови у школах, де вона підлягає засвоєнню на базовому рівні. Ми можемо вважати, що профільно-орієнтоване навчання призводить до реорганізації освітнього процесу, структурних та змістовних змін, у тому числі пов'язаних з диференціацією змісту навчання англійської мови [3, с. 27-29].

Соціальне оточення старшокласника спонукає його до активної пошукової діяльності, яка спрямована на визначення й усвідомлення свого місця в майбутньому. Учні випускного класу основної школи часто стикаються із серйозними труднощами при виборі профілю навчання в старшій школі, пов'язаного з майбутньою професією. Якісне оволодіння англійською мовою стає детермінантом бажання пізнати нове, скорегувати своє знання у напрямку подальшого професійного просування. Як відмічають автори роботи за науковою редакцією В. Г. Редька під назвою «Лінгводидактичні засади навчання іноземної мови учнів старших класів загальноосвітніх навчальних закладів» (2013), англійська мова є дисципліною підвищеної значущості, що формує замовлення на лінгвістичну підготовку випускника школи. Проте було б неправильно говорити про спрямування школярів, які поглиблено вивчають англійську мову на профільному рівні, лише на спеціальності вчителя, викладача, лінгвіста, перекладача (літературного і синхронного), журналіста-міжнародника, дипломата. Сьогодні існує багато професій, пов'язаних зі знанням англійської мови: рекламист, спічрайтер, секретар-референт, секретар-ресепшійоніст, менеджер у спільній компанії, менеджер-логіст, менеджер із продажів, менеджер із PR, бренд-менеджер, стюардеса (стюард) на міжнародних лініях, бебі-сіттер, гувернантка (гувернер), аудитор, працівник готелю, програміст, веб-дизайнер,

телемаркетолог, копірайтер тощо [26, с. 121].

Згідно з навчальною програмою з іноземних мов (рівень стандарту, профільний рівень) для 10-11 класів загальноосвітніх шкіл, яку було затверджено Наказом Міністерства освіти і науки № 1407 від 23 жовтня 2017 року, базовий загальноосвітній рівень передбачає оволодіння учнями англomовним досвідом, який забезпечує сформованість у них англomовної комунікативної компетентності в межах сфер і тем, окреслених навчальною програмою з англійської мови. Науковці підкреслюють: «зважаючи на те, що навчальний план передбачає державну підсумкову атестацію з іноземної мови в 11-му класі, якщо це профільний предмет, англomовна діяльність старшокласника має представляти вираження науково обґрунтованого використання англійської мови як мови навчання. При цьому рівень мовних знань учнів старших класів має бути достатнім» [26, с. 9].

У дослідженні Т. К. Полонської «Профільне навчання іноземної мови учнів старшої школи» (2014) відзначається, що якість навчальної підготовленості учнів у випускному класі має досягти рівня В1 за шкалою, рекомендованою європейськими стандартами, а рівень навчальних досягнень випускників профільної школи має становити показника В2, оскільки профільне навчання англійської мови є цілеспрямованою підготовкою учнів до подальшої навчальної і/або професійної діяльності, пов'язаної з її використанням як об'єкта майбутньої спеціальності або як засобу професійної комунікації [41, с.7-10]. Знання учня, що стосуються лексичного складу англійської мови мають сприяти відображенню цілісної світової картини, охоплювати навички й уміння здійснювати відповідну англomовну комунікацію стосовно різних видів діяльності.

Під компетентністю розуміється інтегративна якість особистості, яка зумовлює готовність здійснювати певну діяльність [21; 23; 25]. При такому підході важливими стають не просто окремі знання, уміння та процедури, а те, що дозволяє людині здійснювати діяльність у цілому. *Профільна*

компетентність на думку А. Самодріна є результатом освітнього процесу в старшій школі й *визначається як готовність самостійно одержувати та використовувати знання, необхідні для професійного самовизначення й самореалізації особистості, із профільної освітньої галузі* [49, с.53].

До числа важливих питань, що мають відношення до формування навичок та компетенцій професійного спілкування англійською мовою в учнів профільної школи ми можемо віднести лексико-граматичні матеріали програмної тематики. Саме таке вивчення англійської мови сприятиме розвитку усного та писемного мовлення за-для покращення англійської комунікації у виборі професій, допоможе опрацювати інформацію англійських текстів фахового змісту. А добре володіння лексичним матеріалом підвищить мотивацію до подальшого вивчення англійської мови в усіх її проявах. Як зауважує В. Г. Редько, прогнозований ступінь оволодіння англійською мовою розуміється на рівні автоматизованої навички. Ця особливість належить до загальної специфіки іноземної мови як предмета, що викладається, і означає, що старшокласник повинен не лише засвоїти певний обсяг навчального матеріалу і відтворити його на заліку чи екзамені, але й розмістити його в довготривалій пам'яті з метою подальшого багаторазового відтворення та використання [26, с. 10].

«Компетентнісна технологія навчання не тільки декларується в їх змісті, але й упроваджується в підручниках як основних засобах її реалізації. Особливості цієї технології проявляються насамперед у визначенні комунікативної компетентності пріоритетною метою навчання іншомовного спілкування» [26, с. 20]. Володіння комунікативною компетенцією, дає можливість використовувати конкретні знання та вміння, знаходити та обирати інформацію, яка допоможе прийняти вірні рішення та отримати певний результат.

Науковці підкреслюють, що компетентнісний підхід сприяє засвоєнню лінгвістичного та соціокультурного знання і заохочують доцільно їх

використовувати в мовленнєвій діяльності. Досвід, якого набувають учні у процесі навчання, першочергово має бути спрямований на забезпечення їх прагматичною інформацією з таких питань:

- 1) як організувати/підтримувати англомовне спілкування в різних соціально-комунікативних умовах;
- 2) які мають бути норми комунікативної поведінки за різних обставин спілкування;
- 3) якими лексичними одиницями доцільно керуватися під час продукування висловлювань у різних часових і локальних ситуаціях;
- 4) які мовленнєві зразки необхідно використовувати в різних умовах спілкування, зокрема з представниками різних соціальних статусів і груп, на зустрічах/ зібраннях різного соціального спрямування;
- 5) з яких джерел здобувати необхідну інформацію для задоволення комунікативних потреб;
- 6) як проявляти гнучкість своєї комунікативної поведінки і які невербальні стратегії використовувати за умов дефіциту певного мовленнєвого досвіду;
- 7) якими методами і в який спосіб удосконалювати власний комунікативний досвід [26, с. 20].

Як відмічають Мартинюк А.П., Губіна А.М. в роботі «Підходи до вивчення англійської мови» (2018), в основі навчально-методичних комплексів лежить комунікативний підхід, які розроблюють фахівці, що є носіями англійської мови. Вони враховують новітні дослідження методики навчання, педагогіки, психології та різних суміжних наук. Ми бачимо, що сучасні навчально-методичні комплекси з англійської мови складаються з підручника (*course book*) та робочого зошита (*student's book*), що часто містить аудіо- або відеофайли для учнів (*workbook*) з комплексом завдань на DVD дисках; книги для викладача з детальними методичними рекомендаціями до кожного заняття, інтерактивних завдань, тестів для поточного та підсумкового

контролю (*progress test, mid-term test, final test*) [29, с. 274-275]. Зрозуміло, що успішне застосування компетентнісної технології навчання англomовного спілкування учнів старшої (профільної) школи великою мірою залежить від підручників, вправ і завдань, які в них уміщені, оскільки саме вони репрезентують зміст дій, що мають виконувати школярі під час пред'явлення та активізації навчального матеріалу [26, с. 23].

У зарубіжній методиці особливості профільно-орієнтованого навчання іноземної мови викладено у роботах багатьох зарубіжних авторів [59; 60; 62; 65; 68]. Останнє десятиліття в європейських країнах набуло активного розвитку інтегроване навчання іноземних мов та професійних дисциплін або предметно-мовне інтегроване навчання. Цей різновид навчання є одним із ефективних способів встановлення міждисциплінарних зв'язків та успішно готує майбутнього спеціаліста до іншомовного професійного спілкування. Виділяють три найбільш поширені інтегровані предметно-мовні підходи:

1) Англійська мова для спеціальних цілей (ESP) – це підгалузь викладання англійської мови, яка зосереджена на навчанні англійської мови тими, хто потребує її для певних академічних, професійних або занять. Вона відрізняється від загальних курсів англійської мови тим, що навчальна програма адаптується до конкретних мовних потреб визначеної групи учнів, таких як ті, хто займається певною професією або галуззю навчання. Згідно з дослідженнями, проведеними А. Дадлі-Еванс (*A. Dudley-Evans*), вивчення англійської мови в рамках підходу ESP включає підготовку до вивчення певної дисципліни, метод занурення в дисципліну та поглиблений курс навчання [65, с. 158]. Браян Пелтрідж та Сью Старфілд (*Brian Paltridge and Sue Starfield*) стверджують, що цей термін стосується викладання та вивчення англійської мови як другої або іноземної мови, де метою учнів є використання англійської мови в певній галузі [61]. Програми ESP розроблені з урахуванням конкретних мовних потреб конкретних учнів. Наприклад, це може бути англійська мова для майбутніх медсестер, морських інженерів, соціальних працівників,

офісних працівників. За словами Лоуренса Ентоні (*Laurence Anthony*), вона зосереджена на задоволенні конкретних потреб учнів у різних академічних та професійних контекстах [71].

2) CLIL (*Content and language integrated learning / предметно-мовне інтегроване навчання*) – це двосторонній освітній підхід, у якому додаткова мова використовується для вивчення та викладання як змісту, так і мови. Це поєднання предметних знань та мовних навичок з використанням моделі мовного трикутника: мова для навчання – мова навчання – мова через навчання. Його ядро об'єднує 4С: зміст, комунікацію, пізнання та культуру, що працюють разом. CLIL відіграє певну роль у забезпеченні прагматичної відповіді на подолання мовних недоліків та у сприянні рівному доступу до освіти для всіх учнів шкільного віку, включаючи тих, хто потребує додаткової підтримки. Це інноваційне поєднання мовної освіти та вивчення предметів. Школи в дуже різних контекстах по всьому світу знаходили власні шляхи збагачення навчання, іноді протягом багатьох років. CLIL прагнув зафіксувати та сформулювати те, що існує не лише високий ступінь подібності в освітніх методологіях, але й однаково високий ступінь освітнього успіху. Для успішного уроку вчителі повинні встановити зв'язок між змістом (предметом), комунікацією (мовою), пізнанням (мисленням) та культурою. Ці аспекти допомагають створити середовище, в якому вчителі та учні поступово набувають комунікативної компетенції в додатковій мові [78].

Для професійно орієнтованих учнів старших класів оволодіння англійською мовою не є кінцевою метою навчання, радше вивчення даної мови відбувається в рамках освітніх програм за спеціальністю для формування комунікативної компетенції іноземною мовою, тобто здатності адекватно реагувати під час спілкування з фахівцями професійної сфери в різних ситуаціях. Розвиток професійної компетентності базується на адекватному володінні мовою майбутньої спеціальності та залежить від якісної підготовки. Західні викладачі, були одними з перших, котрі впровадили підхід CLIL на

практиці. Науковці приділяли особливу увагу зростанню мотивації обох сторін у своїх статтях: як викладача іноземної мови, так і учня, що навчається [77]. Означена методика дає можливість вивчати певний предмет з різних точок зору, отримати доступ до спеціальної англомовної термінології, підвищити компетенції з англійської мови, розвинути навички комунікації, урізноманітнити методику навчального предмета [71]. Застосування CLIL передбачає комплексний підхід до змісту предмета і навчання англійської мови, оскільки відбувається інтеграція конкретного змісту і різних форм мовлення. Використання методики CLIL дозволяє розвинути навички міжкультурного спілкування, сформувати в учнів інтернаціонального світогляду.

3) ЕМІ (*English as Medium of Instruction/Англійська як засіб навчання*) активно застосовується у всьому світі у формі ряду моделей, таких як *theme-based courses, linked courses, sheltered subject matter instruction*, та ін [74]. Означена модель ЕМІ включає різну тематику профільних предметів. Такий підхід є інструментом інтеграції мови у зміст профільного курсу, не перевантажуючи учнів предметним змістом на шкоду мовним аспектам. Цей курс фокусується на розвитку навичок мовлення в рамках професійної, культурної та навчально-пізнавальної сфер спілкування. Він передбачає оволодіння професійною термінологією та науковою лексикою, розвиток навичок читання спеціальної та наукової літератури з метою отримання значущої для учнів інформації. Англійська мова як засіб навчання (ЕМІ) стає популярною інституційною практикою в усьому світі. Вона пропонує вищим навчальним закладам у країнах, де англійська не є рідною мовою, перевагу для подальшого підвищення якості освіти, залучення іноземних студентів та встановлення міцного зв'язку зі світовою спільнотою вищої освіти. Хоча програма здебільшого орієнтована на студентів університетів, методи, які вона використовує, є перспективними також для учнів старших класів. За словами Манчо-Бареса та Арно-Масії, ЕМІ – це інтеграція змісту та комунікації в

конкретних дисциплінах. Як ЕМІ, так і СЛІЛ, як кажуть, забезпечують контекст для автентичного використання мови для комунікації та навчання, а також для розвитку навичок мислення. Різниця між СЛІЛ полягає в тому, що СЛІЛ поєднує викладання як предмета, так і мови, тобто зосереджується на змісті дисципліни [79, с. 271-272].

У Загальноєвропейських мовних компетенціях наголошується на основних критеріях ефективної роботи зі словниковим запасом. Це включає кількісний показник (розмір) – кількість слів та фраз, які необхідно опанувати; володіння достатнім діапазоном словникового запасу для виконання мовних завдань; регулярне використання вивченого матеріалу та контроль за цим процесом; розуміння відмінностей між активною та пасивною лексикою, аналіз прогресу за допомогою сучасних методів. Крім того, вчителям рекомендується свідомо підходити до вибору лексичного матеріалу з урахуванням комунікативних цілей на різних етапах навчання. Також необхідно враховувати культурні особливості та міжкультурні відмінності, дотримуватися принципів частотності слів під час вибору словникового запасу, використовувати автентичні джерела для збагачення словникового запасу, мотивувати учнів через органічні зміни в процесі роботи зі словниковим запасом з урахуванням актуальних комунікативних завдань [14, с. 31].

Сьогодні характерною особливістю розвитку сучасного суспільства є все зростаюче значення інформації, яка стає всеосяжним та невід'ємним ресурсом. Робота з інформацією стала головним змістом практично будь-якого виду діяльності, у тому числі у сфері освіти. Існує необхідність розробки нових підходів до навчання англійської мови. Одним з таких підходів є використання мультимедійних та інформаційно-комунікаційних технологій. Сьогодні учні, як правило, мають певний досвід роботи з різними інструментами обробки мультимедійних даних, передачі, зберігання та подання інформації у повсякденному житті, а також виявляють великий

інтерес до їх використання як засобу для відпочинку [26, с. 47].

Новий підхід до викладання англійської мови передбачає використання інформації та технологій. Відносно навчання англійської мови, ми повинні враховувати цілі, які ставлять перед собою як практикуючі вчителі сьогодні, а саме:

1) розвиток англійської комунікативної компетенції в сукупності її складових: мовної, мовленнєвої, соціокультурної/міжкультурної, навчально-пізнавальної;

2) розвиток особистості учнів у вигляді реалізації виховного потенціалу англійської мови;

3) виховання особистості, здатної до саморозвитку.

Відповідно, завданнями вчителя стають:

1) активізація діяльності кожного учня профільної школи, який є учасником освітнього процесу;

2) створення ситуації успіху та сприяння розвитку творчої активності учнів [12; 14; 16; 26].

Тому інформаційно-комунікаційні технології при засвоєнні англійської мови набувають великого значення, сприяють мотиваційному підходу під час уроків англійської, також забезпечують гнучкість управління освітньої діяльністю, допомагають у здійсненні вибору найкращого варіанта навчання, беруть участь у реалізації контролю над діяльністю учнів [38, с. 22].

При вивченні англійської мови, корисно мати доступ до мультимедійних енциклопедій, які надають користувачам величезний обсяг інформації на тему, що цікавить, у вигляді тексту, аудіо- або відеоматеріалу [26, с. 46-47].

Прикладом такого роду енциклопедії є *Britannica*. Подорожуючи мережею в пошуках інформації, що нас цікавить, ми часто знаходимо супутні посилання або дані по іншій темі. Для впорядкування та систематизації інформації, що отримується за допомогою Інтернету, раціонально організувати певний класифікатор інформаційних ресурсів, ніж плутатися у

величезній кількості корисних посилань. *Hotlist* (список за певною темою) - це перелік адрес Інтернет-ресурсів за певною тематикою тільки у вигляді текстового матеріалу. *Multimedia scrapbook* (мультимедійна чернетка) - складається з набору посилань на Інтернет-ресурси, зміст яких відображено не тільки у вигляді тексту, але і у вигляді мультимедійних графічних, аудіо- та відеофайлів (картинок, креслень, схем, фотографій, кліпів тощо). *Treasure hunt* (полювання за скарбами) - містить адреси сайтів по темі, що цікавить (контент може бути представлений матеріалами в будь-якій формі). Підсумовуючи вищесказане, можна з твердістю стверджувати, що мультимедіа відіграють важливу роль у процесі навчання, зокрема, англійської мови, і в житті сучасного соціуму взагалі.

Успішне засвоєння англійської мови залежить від кількох ключових принципів, які виходять за рамки простого використання англійської мови як мови навчання. Ці принципи зосереджені на створенні інклюзивного, комунікативного та сприятливого середовища, де учні можуть не лише вивчати предметний матеріал, а й покращувати свій рівень володіння англійською мовою. Сучасне профільне навчання англійської мови спрямовано на виховання конкурентоспроможного випускника, матиме додаткові переваги на галузевому ринку праці в майбутньому.

2.2. Профільно-орієнтоване навчання англійської мови та його методи

Концепція профільного навчання обґрунтовується суспільним запитом на профілізацію шкільної освіти із залученням зарубіжного досвіду організації навчання на старшому ступені та опорою на вітчизняні традиції диференційованого навчання учнів. В Україні науковці, спираючись на світовий досвід, розробили методику навчання у профільній школі [3, с. 14].

Спираючись на підручник «Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах» (2010), відмітимо, що при вивченні

іноземної (англійської) мови, учні профільної школи отримують нові засоби вираження змісту думок, розвивають здібність до розуміння іншомовних текстів при аудіюванні та читанні. Оскільки зміст мовлення виражено в словах, тому вивчити іноземну (англійську) мову - перш за все значить оволодіти необхідним лексичним запасом з метою вміти називати усілякі предмети, різні дії та стани [32, с. 116].

Як стверджують автори навчально-методичного посібника «Лінгводидактичні засади навчання іноземної мови учнів старших класів загальноосвітніх навчальних закладів», профільне навчання - це вид диференційованого навчання, який базується на врахуванні освітніх потреб, нахилів, здібностей учнів; створенні умов для навчання старшокласників відповідно до їхнього професійного самовизначення, що забезпечується за рахунок змін у цілях, структурі та організації навчального процесу. Таке навчання передбачає цілеспрямовану підготовку учнів до подальшої діяльності (навчальної і/або професійної), пов'язаної з використанням її як об'єкта майбутньої (професійної) діяльності або як засобу професійної комунікації. Тому, профільне навчання позначає не просто глибше вивчення навчального предмета, а перш за все, спеціальну систему заходів, що спрямовує учнів старших класів на діяльнісне застосування своїх іншомовних знань і вмінь, орієнтація засобами іноземної мови на майбутню професійну діяльність, кар'єру [26, с.6-9].

Навчання англійської мови в старшій школі проходить на двох рівнях: базовому та профільному. Як відмічає І.В. Радецька, «профільний курс навчання англійської мови, як і базовий, є загальноосвітнім, але пріоритети в нього інші» [45, с.57]. Вимогою профільного рівня є формування в учнів комунікативної англійської компетентності за програмою профілю при поглибленому та /або професійно орієнтованому навчанні згідно з позначеними цілями, завданнями та змістом навчання англійської мови з виходом на рівень B2 [33]. Це враховує комунікативно-діяльнісний підхід,

який зумовлено процесами світової глобалізації у сферах науки, економіки та міжнародних зв'язків.

Як підкреслює Т.К. Полонська, метою філологічного профілю навчання англійської мов у старших класах є задоволення професійного інтересу школярів до занять мовами і філологією. При цьому практичні завдання можуть ставитися різні, залежно від конкретних педагогічних умов навчання, потреб учнів і наявності відповідних кадрів: підготовка гідів-перекладачів або перекладачів технічної чи художньої літератури, науково-дослідна діяльність у галузі конкретної мови, або загального і порівняльного мовознавства, оволодіння елементарними дидактичними навичками та підготовка до вступу на мовні факультети педагогічних вищих навчальних закладів. Поглиблене вивчення англійської мови в межах нефілологічного профілю проявляється в більшій увазі до мовних форм, мовних закономірностей, а також соціокультурних особливостей [44, с. 5-6].

Вивчення англійської мови вимагає від учителя скеровувати навчальний процес не лише на засвоєння учнями певного знання, а й на розвиток пізнавальних здібностей, оскільки провідною у старшокласників є навчально-професійна діяльністю, тобто навчання як вид професійної діяльності, а основним мотивом їхньої пізнавальної діяльності – прагнення здобути професію [36, с. 16]. Тож важливого значення набуває формування творчої, зацікавленої особистості учня як активного керівника власної навчальної діяльності з оволодіння англійською мовою. Зміст освіти на рівні освітньо-професійної програми, навчальної дисципліни має бути чітко орієнтованим на компоненти соціального досвіду, необхідні для успішної реалізації майбутньої професійної діяльності. Кожен викладач англійської мови, ставить на меті сприяти використуванню учнями набутого знання для оволодіння новим й використання його у практичній діяльності [10, с. 95].

Як зауважує І.Б. Коротяєва (2020), профільність не є просто поглибленням знань з одного, двох чи більше навчальних предметів, а

представляє практичний досвід діяльності в певній професійній сфері, спрямований на формування інтегрованих знань і соціальних компетентностей учнів [20, с. 7].

Успішне оволодіння учнями англійською мовою у профільній школі спирається на правильну організацією навчання, під якою в широкому розумінні мають на увазі такі фактори: мета навчання, його зміст, методи і технології, а також засоби навчання. Без тісної взаємодії усіх трьох компонентів навчальний процес не може бути ефективним [31, с. 13]. Завдяки іншомовним джерелам, учні можуть знайти необхідний собі матеріал з математики, фізики, хімії, географії, біології та використовувати його як у навчальному процесі, а також при підготовці до олімпіад та науково-дослідних робіт.

Концепція профільного навчання в старшій школі підкреслює, що профіль навчання охоплює: базові загальноосвітні предмети, профільні предмети і курси за вибором (або елективні курси) [18, с. 8-9].

Обов'язковими для всіх учнів у всіх профілях навчання є *базові загальноосвітні предмети*, які становлять обов'язкову для всіх учнів інваріантну складову освіти і спрямовані на завершення їхньої загальноосвітньої підготовки. Англійська мова також є обов'язковим предметом. *Профільні загальноосвітні предмети* визначають спрямованість кожного конкретного профілю навчання і є обов'язковими для учнів, які обрали цей профіль навчання. Такі предмети забезпечують поглиблене вивчення обраного профілю. *Елективні курси* за вибором учнів входять до складу профілю навчання у старшій школі та реалізуються за рахунок шкільного компонента навчального плану. Елективні курси повинні мати ту ж предметну спрямованість, що і профільний курс [47, с. 14].

Профільний курс навчання англійської мови, як і базовий, є *загальноосвітнім*, але з іншими пріоритетами. До основних цілей базових курсів належать світоглядні, розвивальні, виховні, тобто учні мають оволодіти

основними, а не вузько предметними компетенціями. Мету профільних курсів визначають три різновиди профільного навчання: *індивідуальне, соціалізуюче, вузівське*. Перший різновид, індивідуальний, забезпечує реалізацію учнями власного освітнього маршруту, який не обов'язково переходить до післяшкільної професійної освіти. Другий вид, соціалізуючий, має на меті підготовку учнів до подальшої трудової діяльності, а також до отримання середньої професійної освіти. Вузівський різновид профільної освіти забезпечує підготовку учнів до вступу у вищі навчальні заклади [49, с. 52].

В сучасній методиці навчання англійської мови [36], можна виділити різні підходи.

1. Для *класичного підходу* характерним є розуміння мови як реального та повноцінного засобу спілкування, а отже, всі мовні компоненти – усна та писемна мова, аудіювання та інше – потрібно розвивати в студентів планомірно і гармонійно. Методика передбачає заняття з учителем, який не є носієм мови. Учні мають можливість аналізувати і зіставляти дві мовні системи, порівнювати конструкції, краще доносити інформацію, пояснювати граматичні правила, попереджати можливі помилки [36].

2. *Комунікативно-діяльнісний*, сутність якого полягає в тому, що навчання здійснюється через іншомовну діяльність, що передбачає використання комунікативних ситуацій, рольових ігор, проєктну роботу, групову роботу, тощо. Цей підхід набув особливого значення, оскільки мовленнєва комунікація відіграє вирішальну роль в житті кожної людини. Синтез положень системно-діялісного підходу, компетентнісного підходу, підходу, орієнтованого на практичні дії (*Action-oriented approach*), та інтегрованого предметно-мовного навчання (*Content and Language Integrated Learning, CLIL*), елементи яких одночасно використовуються для формування та розвитку іншомовної комунікації. Діялісно-орієнтований підхід передбачає наявність матеріалу, максимально-наближеного до реальних життєвих ситуацій, завдань для розвитку критичного мислення при ознайомленні з

реальними подіями та ситуаціями. Також передбачено використання мультимедійних засобів, застосуванні мережі Інтернет [29, с. 275].

2. *Компетентнісний* - передбачає спрямованість навчального процесу за-для формування в учнів профільної школи іншомовної комунікативної компетентності. За такого підходу англійська мова є засобом та знаряддям для вирішення практичних завдань у співпраці з іноземними партнерами, а не самоціллю, мовою заради мови, яка так і залишиться на рівні підручника й навчальної аудиторії і не використовуватиметься в реальному житті [29, с. 274].

3. *Рефлексивний* - передбачає формування рефлексивної компетенції, тобто здатності розмірковувати, спостерігати, бажати розуміти власні почуття і вчинки; усвідомлювати те, як тебе сприймають інші комуніканти. Засвоєння знань з англійської мови сприятиме розвитку образного мислення. Згідно з висновками Ховарда Гарднера (Gardner H.), образ має основне значення у розвитку понятійного мислення, здатності до узагальнення, і налаштовує учнів до виконання творчих завдань, розвиває в них лінгвістичний інтелект [63, с. 26]. Його прихильники твердо впевнені, що мова втрачає життя, коли викладачі і студенти ставлять метою оволодіти лише «неживими» лексико-граматичними формами. Відомо, що особистість – це продукт культури. Мова – теж. І найпереконливіше це підтверджують наші мовні помилки. Наприклад, якщо для нашого співвітчизника, який поверхнево володіє мовою, різниця між виразами «*Don 't you want to go?*» і «*Would you like to go?*» не дуже велика, для британця вона є принциповою. Дуже часто у світі ділового спілкування звучить запитання «*What problems are you interested in?*», не враховуючи, що в англійське слово «*problems*» має негативний відтінок. Правильно це питання буде звучати: «*What issues are you interested in?*» [29, с. 273]. Цей метод передбачає тісну взаємодію мови і культури у процесі навчання. Залучення учнів до англійської культури при оволодінні англійською мовою здатне змінити характер їх пізнавальної діяльності та вплинути на формування мовної

свідомості, покращити комунікативні здібності.

5. *Рівневий* - згідно з яким процес навчання англійської мови має бути орієнтованим на рівні володіння мовою, визначені Радою Європи (відкриття, виживання, рубіжний, просунутий, автономний, компетентний) [63, с. 138];

6. *Професійно орієнтований* - передбачає урахування на заняттях з мови інтересів учнів та їхню майбутню професію. У середній загальноосвітній школі цей підхід пов'язаний з реалізацією профільного навчання у старшій школі [31, с. 18-19].

Комплексний характер *інтегративного підходу* при навчанні англійської мови визначається наявністю:

- особливого змісту профільно-орієнтованого навчання, спрямованого на освоєння предметного змісту засобами англійської мови та формування міжпредметних зв'язків;

- особливу технологію інтеграції, яка передбачає створення навчальних ситуацій, що імітують вирішення професійних завдань [24, с. 252].

Професійно-орієнтована мета навчання англійської мови реалізується переважно у профільній школі і передбачає формування професійно-орієнтованих мовленнєвих компетентностей, мовних (лексичних) тощо [32, с. 22].

Як відмічають фахівці, практична мета навчання англійської мови спрямована на вирішення таких завдань:

- формування в учнів мовленнєвих компетентностей в аудіюванні, говорінні, читанні, письмі перекладі/медіації на рівні елементарного або незалежного користувача;

- формування в учнів лінгвосоціокультурної компетентності на рівні елементарного або незалежного користувача; ознайомлення з національно-культурними особливостями країни, мова якої вивчається і розвиток умінь моделювати свою мовленнєву/не мовленнєву поведінку згідно цих особливостей. Оволодіння англійською мовою та залучення учнів до іншої

культури здатне змінити характер пізнавальної діяльності та вплинути на формування мовної свідомості [31, с. 24-26];

- формування в учнів мовних компетентностей (фонетичної, лексичної, граматичної, у техніці читання чи письмі; формувати навички вибирати лінгвістичну форму і спосіб висловлювання, що є адекватним ситуації спілкування;

- формування в учнів навчально-стратегічної компетентності, тобто здатності використовувати різні навчальні і комунікативні стратегії та вміння у процесі оволодіння іноземною мовою і в ситуаціях реального міжкультурного спілкування [12; 36].

Як підкреслює Р. С. Кулаков, зміна соціальної позиції учнів старших класів у школі, оволодіння новими, ускладненими формами навчання, практичні спроби своїх сил у визначених видах діяльності стають детермінантами розвитку якісно вищої форми самосвідомості особистості, яка характеризується її узагальненим характером [23, с. 140].

Учні отримують: 1) досвід пізнавальної діяльності, що відображається в результатах – наявних знаннях; 2) досвід способів провадження діяльності, що зафіксовано в уміннях і навичках діяти за зразком; 3) досвід творчої діяльності – в уміннях та навичках діяти в нестандартних ситуаціях; 4) досвід емоційно-ціннісного ставлення – в ціннісних орієнтирах, особистісних поглядах та переконаннях [40, с. 49].

Для оцінки рівня сформованості вищевказаних компонентів англійської комунікативної компетентності на підставі дескрипторів *CEFR Companion Volume (Council of Europe, 2018)* існує система параметрів та критеріїв оцінювання рівня сформованості умінь учнів та їх здатність до застосування стратегій, а саме:

- 1) ступінь сприйняття загальної та спеціальної інформації професійного характеру на матеріалі текстів професійної спрямованості;

- 2) правильне продукування усних та письмових монологічних

висловлювань, пов'язаних зі сферою майбутньої професійної діяльності;

3) вміння взаємодіяти у комунікативних ситуаціях на професійні теми (інтерв'ю, дискусія, ділові листи) з використанням компенсаторних стратегій;

4) навички пошуку та обґрунтування зв'язків між новою професійною та вже відомою інформацією;

5) навички обговорення та здійснення спільного виконання завдання у парі або групі [63].

Крім цього, для необхідного рівня сформованості лексичної компетенції учнів необхідно знання найбільш уживаних професіоналізмів та володіння елементами професійної термінології, здатність контекстуально адекватно застосовувати лексичні засоби для вирішення базових завдань професійного спілкування, грамотність фонетичного, орфографічного та пунктуаційного, а також граматичного оформлення висловлювання [63].

Основними завданнями профільного навчання є:

- створення умов для врахування й розвитку навчально-пізнавальних і професійних інтересів, нахилів, здібностей і потреб учнів старшої школи в процесі їхньої загальноосвітньої підготовки; виховання в учнів любові до праці, забезпечення умов для їхнього життєвого й професійного самовизначення, формування готовності до свідомого вибору й оволодіння майбутньою професією;

- формування соціальної, комунікативної, інформаційної, технічної, технологічної компетенцій учнів на попередньому рівні, спрямування підлітків щодо майбутньої професійної діяльності; забезпечення перспективних зв'язків між загальною середньою та професійною освітою відповідно до обраного профілю [35, с. 45-47].

Як слушно відмічають Т. В. Григоренко та Н. В. Грона (2024), за Державним стандартом профільної середньої освіти, метою мовно-літературного профілю є розвиток компетентних мовців і читачів із гуманістичним світоглядом, які читають інформаційні та художні тексти

української і англійської літератури для духовного, культурного і національного самовираження, міжкультурного діалогу, збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, творчої самореалізації, для подальшого професійного становлення, формування громадянської стійкості [10, с. 92].

Наведемо практичні методи навчання англійської мови:

Метод *Communicative Language Teaching (CLT)* акцентує на спілкуванні учнів як головній частині навчання. Вчителі створюють такі умови, щоб учні використовували мову в ситуаціях наближених до реальних. Підхід CLT спричинив значні зміни у способах викладання і навчання мови, маючи на меті розвиток комунікативної компетенції та вивчення чотирьох мовленнєвих навичок [17, с. 185]. Цей підхід до викладання англійської мови було запропоновано британськими та американськими вченими з метою підвищення ефективності розвитку комунікативних навичок у носіїв англійської мови, для яких вона не є рідною [65, р. 162].

Метод *Audio-Lingual* базується на використанні великої кількості аудіозаписів та мовних патернів для навчання, як-от: *Ted Talks*. Використовується матеріал у ситуаціях спілкування реального життя в процесі навчання англійської мови, що стимулює учнів до англомовної мовленнєвої діяльності і підвищує їхній інтерес до культури народу-носія мови [85].

Метод *Lexical Approach*, приділяє основну увагу словниковому запасу учнів, словосполученням та фразам, які вивчаються в контексті та вживаються на основі готових фраз.

Метод *Direct*, при вживанні якого вчителі уникають використання рідної мови та стимулюють учнів мислити й виражати думки безпосередньо англійською [70].

Метод *Test-Teach-Test / TTT* допомагає учням визначити свій рівень знання, і на його основі потім учні отримують відповідні інструкції для навчання перед повторним тестуванням для оцінки успіху.

Метод *Content & Language Integrated Learning* - сприяє вивченню

англійської мови на базі конкретного предмета, чи теми. Це дає можливість розвивати мовні навички, одночасно вивчаючи новий матеріал.

Метод *Total Physical Response* - передбачає вивчення англійської мови через фізичну активність та повтор певних дій.

Метод *Task-based Language Teaching* - базується на виконанні практичних завдань та проєктів, що сприяють навчанню мови в реальних ситуаціях та контекстах [53].

Зробимо висновок. Під профільно-орієнтованим ми розуміємо навчання, засноване на врахуванні потреб учнів у вивченні англійської мови, що диктуються характерними особливостями майбутньої професії або спеціальності. Для учнів профільної школи негуманітарного профілю такий предмет, як англійська мова сприяє отриманню нового знання з профільних предметів. Засвоєння англійської мови є одним важливих умов та результатів навчання, одним із критеріїв освіченого громадянина. Залучення у навчальний процес з англійської мови матеріалів професійної спрямованості, з одного боку поповнює багаж знань профільних предметів учнів, з другого боку несе у собі розвиваючий аспект навчання, оскільки сприяє формуванню їх мовних та мовленнєвих здібностей.

Метою профільного навчання англійської мови є досягнення рівня іншомовної комунікативної компетенції, який наближується до рівня навченості B2 у термінах Ради Європи. Однак, завдання профільного навчання цього навчального предмету значною мірою диференціюється з урахуванням сфери майбутньої професійної діяльності школярів. Майбутня спеціалізація може варіюватися залежно від таких професійних прагнень учнів, як намір продовжити профільне вивчення англійської мови у ВНЗ; як засіб оволодіння іншою предметною галуззю; планів використовувати англійську мову у практичній діяльності безпосередньо після закінчення школи [21, с. 11].

Особливістю профільного навчання є застосування низки нових інформаційних технологій, враховуючи комплексне використання технічних

засобів навчання, перехід від репродуктивних форм навчальної діяльності до самостійних, пошуково-дослідницьких видів роботи, перенесення акценту на аналітичний компонент навчальної діяльності, формування комунікативної культури учнів і розвиток умінь роботи з різними типами інформації тощо, про що йтиметься далі.

1.3.Розвиток лексичного запасу учнів профільної школи та формування англомовної лексичної компетенції

Однією з ключових складових навчання англійської мови є лексичний аспект. Кожне слово представляє досить складне і різноманітне явище, що має власну структуру, специфічні правила вживання і певну кількість значень. Лексика - як основа мови, становить її основний будівельний матеріал. До основних принципів лексичного підходу належать: 1) першочерговість надбання словникового запасу, але не ізольовано, а у контексті; 2) другорядність граматики, яка вивчається за допомогою вивчення граматичних конструкцій; 3) пристосування навчального плану відповідно до цілей, які переслідує вчитель, використовуючи цей метод [67, с.42].

Склад словникового запасу учня є одне із показників його лексичної компетенції. Найчастіше лексику будь-якої мови поділяють такі групи: базова, загальноживана, спеціальна тощо. Так, базова лексика – це основний словниковий запас, необхідний людині, підбирається індивідуально. Загальноживана лексика – це група слів, які вживаються основною масою людського суспільства. Спеціальна лексика, або професійно-термінологічна - включає поняття та визначення, що стосуються безпосередньо трудової діяльності людини, у щоденній мові, практично не вживаються [75, с. 543].

Мова для спеціальних цілей обумовлює залучення у зміст англомовної лексичної компетенції одиниць загальнолітературної і спеціальної мови. При цьому, знання та розуміння спеціальної лексики виявляється критично

важливим для подальших результатів професійної взаємодії. Тому компоненти лексичної компетенції для потреб професійної комунікації мають розглядатися з урахуванням специфіки складу та семантики лексичних одиниць, при відображенні понятійного змісту профілю навчання [2, с. 165].

При формуванні лексичної компетентності учнів при навчанні спеціальної лексики потрібно врахувати певні закономірності, а саме:

- 1) збагачення словникового запасу учнів з опорою на їхній чуттєвий досвід в активній навчально-пізнавальній діяльності;
- 2) формування знання про спеціальну лексику при поєднанні з аналітичною роботою над структурою окремого слова й розглядом особливостей функціонування його в контексті;
- 3) вільне володіння лексичними одиницями у мовленні спирається на їх значення з урахуванням словотвірних і функціональних особливостей;
- 4) розвиток асоціативного мислення й увага конкретного значення лексичних одиниць [27, с. 27-28].

На думку М. Кочергана, лексичний мовний рівень є дуже важливим чинником культурної компетентності, оскільки він поєднує як розуміння значень окремих слів, доцільність їх використання в реченнях, так і вміння послуговуватися ними у процесі комунікації. Своєю чергою, лексичний діапазон передбачає володіння та коректне використання таких лексичних одиниць, як-от слова, вирази, ідіоми, терміни [22, с. 84].

Лексична компетенція є невід'ємною складовою іншомовної комунікативної компетентності, метою якої є формування здатності успішно вирішувати завдання взаєморозуміння та взаємодії з носіями іноземної мови відповідно до норм та культурних традицій в умовах прямого та опосередкованого контактів [37, с. 14].

За словником *Macmillan Dictionary* поняття «лексичний підхід» представляє «підхід до навчання мови, який у першу чергу фокусується на словниковому запасі та лексиці та заснований на ідеї, що важливою частиною

оволодіння мовою є здатність розуміти та відтворювати лексичні фрази як фрагменти» [76].

Відмітимо, що при означеному підході словниковий запас складається не тільки з окремих лексичних одиниць, а й зі словосполучень, колокацій (фіксованих виразів), тощо. Колокації представляють словосполучення, які складаються з двох або більше слів і мають ознаки семантично і синтаксично цілісної одиниці, наприклад: *take notes, have breakfast, waste time*.

Якісна комунікація неможлива без звернення до великого запасу готових словосполучень. Учні, що вивчають англійську мову, не можуть не звертатися до мовних фрагментів які використовуються як цілі єдності, наприклад, поширені шаблонні фрази привітання, подяки та прощання: *Nice to meet you! How is it going? See you later. I get to be going*.

Важливими також є вступні фразові конструкції, які нагадують по структурі пропозицію, наприклад: «*It can be said that...*», «*It is considered that...*» - «*Можна сказати (вважається), що...*», і так далі.

Тобто лексичний підхід передбачає, що учні мають бути здатними сприймати окремі мовні відрізки, і осмислено використовувати вищезгадані словосполучення. Саме вони формують мовну здогадку і розвивають швидкість мовлення. Як бачимо, при лексичному підході до навчання англійській мові вирішальну роль відіграє лексика, яка навіть відтісняє граматику на другий план, а вивчення мови відбувається за допомогою запам'ятовування окремих виразів, які надалі використовуються у потрібному контексті. Лексичний підхід має комунікативний характер, оскільки він є максимально наближеним до мови носіїв. При використанні означеного підходу учні починають використовувати фрази і висловлювання, які носії англійської мови розуміють і використовують у повсякденному житті. Звідси також випливає, що цей підхід фокусується на змісті, внаслідок чого матеріал має бути спрямованим на справжні потреби та інтереси учнів профільної школи [15, с. 39-41].

Лексична компетенція у найбільш загальному вигляді характеризується як комбінація двох компонентів - знання словникової мови та здатності користуватися словниковим складом у процесі спілкування [1, с. 121]. Поєднання знання словника і здібності користуватися ним проявляється в лексичній навичці як автоматизованій дії, що має специфічні риси для продуктивної та рецептивної мови. У продуктивній мові лексична навичка постає як вибір лексичної одиниці та її поєднання з попередніми або наступними лексемами відповідно до норм. У рецептивній мові лексична навичка є сприйняття та асоціювання зі значенням. Зазначені властивості лексичного навички визначають наявність у складі іншомовної лексичної компетенції як знань якогось набору лексичних одиниць, так і уявлень про їх системно-структурні та функціональні зв'язки, тобто про правила словника, а також про алгоритм їх використання [12].

Метою навчання лексики англійської мови є формування лексичної компетентності, під якою розуміємо знання і здатність використовувати мовний словниковий запас. Лексичні знання – це відображення у свідомості учнів результату пізнання лексичної системи англійської мови у вигляді поняття про цю систему і правил користування нею [39, с. 23]. Лексичні навички — це навички інтуїтивно-правильного утворення, вживання і розуміння іншомовної лексики на основі мовленнєвих лексичних зв'язків між слуховою, мовленнєвою, моторною і графічною формами слова і його значенням, а також зв'язків між словами іноземної мови. Репродуктивні лексичні навички - навички правильного вживання лексики активного мінімуму в говорінні та письмі згідно із ситуацією спілкування і метою комунікації, Рецептивні лексичні навички - навички розпізнавання і розуміння лексики активного і пасивного мінімумів у процесі читання та аудіювання [33, с. 43].

Мінімальною одиницею навчання на лексичному рівні стає лексична одиниця (ЛО). До розряду лексичних одиниць відносяться:

- слова (*lunch, train, porter*);
- сталі словосполучення (*five-o'clock tea, one-way ticket*);
- фразеологізми (*Are you pulling my leg? - Розігруєш мене? Знущаєшся?*;

What are you up to? – Що робиш?)

- клішовані звороти (*With pleasure, Don't mention it*), які підлягають засвоєнню у мовленні в цілісному вигляді [54, с. 182].

Відмітимо труднощі оволодіння певними лексичними одиницями в англійській мові:

- 1) засвоєння особливостей графічної та граматичної видо-часової форми дієслів;
- 2) засвоєння лексичного значення, при можливій багатозначності або інтерференції;
- 3) засвоєння сполучуваності та вживання окремих лексичних одиниць [44, с. 120].

На старшому ступені поряд з подальшою активізацією реального словникового запасу розширюється потенціальний словниковий запас учнів, що підсилює роль вправ з багатозначними, складними, похідними та інтернаціональними словами. При цьому зростає питома вага самостійної роботи учнів з новою лексику, удосконалюються прийоми користування двомовними словниками. Це виражається перш за все в активному вживанні спеціальної лексики, а також у появі великої кількості одиниць для позначення нових понять, предметів та явищ, котрі з'являються у зв'язку з бурхливим розвитком усіх сфер людської діяльності [53].

Підвищення якості освіти залежить від багатьох факторів, включаючи важливу роль освітніх ресурсів: підручників та навчальних посібників. Британські навчально-методичні матеріали відомі своїм високим рівнем розробки, тому правильний вибір таких ресурсів має значення для успішного навчання. Крім змісту методології необхідно враховувати лінгвістичні аспекти англійських навчальних матеріалів. З урахуванням постійно змінних

стандартів освіти та необхідності підвищення рівня професіоналізму вчителів важливо підвищувати їх компетентність у сфері використання, створення та аналізу навчальних матеріалів. Під час навчання іноземної мови важливо також пам'ятати про різноманітність її лексики. У підвищенні лексичної компетенції того, хто вивчає іноземну мову, використовуваний дидактичний матеріал відіграє значну роль [80; 82].

Поряд із підручниками на занятті можна використовувати автентичні тексти. Вони містять актуальну та сучасну лексику, що є однією з важливих умов формування словникового запасу учнів. Автентичні тексти дозволяють уникнути спотворення іншомовної дійсності, відтворюють культуру та традиції країни мови, що вивчається. Завдяки автентичним текстам учні мають можливість ознайомитися з використовуваною та доречною лексикою у тій чи іншій темі, тим самим поповнити свій словниковий запас. Але при використанні на занятті автентичних текстів вчителі часто стикаються з необхідністю наявності різних вправ до даних текстів, що сприяють більш продуктивному запам'ятовуванню лексики [67. с. 42-43].

Лексичні навички представляють автоматизований процес підбору відповідних лексичних одиниць, ефективного їх поєднання в усному та письмовому мовленні, а також автоматичне сприйняття та асоціювання значень при аудіювання та читанні [60].

Головними принципами, що формують лексичні навички, є наступні:

- принцип тематичної обумовленості (забезпечує зв'язок лексики з певною темою;
- розуміння принципів утворення лексики;
- урахування дидактичних та психологічних особливостей учнів [32, с. 49-50].

У Загальноєвропейських компетенціях володіння мовою наголошуються на основних критеріях ефективної роботи з лексикою. Це включає кількісний показник (*size*) – кількість слів та фраз, які необхідно

освоїти; володіння достатнім лексичним запасом (*vocabulary range*) до виконання мовних завдань; регулярне використання вивченого матеріалу та контроль над цим процесом; розуміння відмінностей між активним та пасивним словниковим запасом, аналіз прогресу з використанням сучасних методик. Крім того, викладачам рекомендується усвідомлено підходити до вибору лексичного матеріалу з огляду на комунікативні цілі на різних етапах навчання. Слід також враховувати культурні особливості та міжкультурні відмінності, дотримуватись принципів частотності слів (*frequency word*) при виборі лексики, використовувати автентичні джерела для збагачення лексичного за- пасу, мотивувати учнів через органічне внесення змін у процес роботи з лексикою з урахуванням поточних комунікативних завдань [14, с. 112].

Для активізації словникового запасу під час читання на заняттях з англійської можуть бути використані різні види вправ. Наприклад, можна переказати діалог у формі монологу, використовувати ключові слова та висловити власну оцінку, скласти діалог на основі прочитаного монологу з використанням мовних кліше. Також корисно вигадати продовження прочитаної історії, використовуючи нові слова, скласти план прочитаного тексту, відповідати на питання в процесі читання. При вивченні нової лексики на заняттях з англійської мови важливо представляти її на основі засвоєного граматичного матеріалу та створювати завдання, що відповідають освітнім та творчим можливостям учнів у різних формах спілкування. Для більш ефективного запам'ятовування слів можна використовувати римування, популярні пісні, що містять актуальну лексику, застосовувати різні методики запам'ятовування, такі як промовляння слів із різною гучністю або ритмічне повторення на знайомий мотив [49, с. 64].

Вправи з розвитку вживання словосполучень та колокацій також є важливою частиною тренування лексичних навичок. Побудова словосполучень грає значну роль у розвитку мовлення, оскільки у мові слова

не існують ізольовано. Їх характеристики формуються залежно від певного змісту висловлювання у конкретній ситуації. Поєднання слів будуються з урахуванням смислової сумісності та взаємодії з граматичними правилами [18, с. 44-46].

У зарубіжній методиці є різні класифікації вправ, орієнтованих на формування лексичної компетенції. Наприклад, У. Літлвуд поділяє всі вправи на пре-комунікативні (*pre-communicative activities*) та комунікативні (*communication-oriented tasks*) [73]. Видатний англійський методист, який займається, у тому числі, розробкою тестів ESOL (*English for Speakers of Other Languages*) для екзаменаційної ради Кембриджського університету, Г. Віддоусон говорить про необхідність диференціації вправ на вивчення мови (*language-learning tasks*) [87, с. 71].

Лексичні навички говоріння передбачають автоматизоване добирання слів, корті зберігаються у довготривалій пам'яті учня, а потім надходять до оперативної пам'яті. Під мовлення дібраним словам надають граматичної форми, як а відповідає фразовому стереотипу, що передбачає навички граматично правильного оформлення слів у реченні. Такі операції повинні здійснюватися миттєво, хоча з методичною метою їх можна засвоювати послідовно [44, с. 118].

Лексика відіграє значну роль під час вивчення англійської мови в профільній школі, оскільки опанування нових слів і словосполучень дозволяє учням вільно та адекватно висловлювати свої думки та ідеї, ефективно та впевнено спілкуватися в різних комунікативних ситуаціях, правильно трактувати значення спеціальних слів і виразів.

Висновки до розділу 1

У ХХІ столітті з'явилися нові професії, які незабаром доведеться освоювати старшокласникам. Оскільки англійська мова заслуговує на звання

мови міжнародного бізнесу та багатонаціональних корпорацій, туристичної справи та наукової комунікації, медійного спілкування та ділового листування, її вивчення стає актуальною потребою. Формування в учнів старшої школи професійних амбіцій та відповідної самооцінки при вивченні англійської мови є шляхом до її якісного засвоєння, поглибленого вивчення профільних навчальних предметів, спецкурсів за вибором, виконання творчих завдань.

Підготовка учнів в цьому контексті створює основу для можливого використання англійської мови у подальшій трудовій діяльності. Базовий загальноосвітній рівень передбачає оволодіння учнями англійськомовним досвідом, що забезпечує сформованість англійськомовної комунікативної компетентності в межах сфер і тем, окреслених навчальною програмою з англійської мови в старшій профільній школі.

Якість навчальної підготовки учнів у випускному класі має досягти рівня B1 за шкалою, рекомендованою європейськими стандартами, а рівень навчальних досягнень випускників профільної школи - становити показника B2. Цьому сприяє формування навичок та компетенцій професійного спілкування англійською мовою. Розвиток усного та писемного мовлення має покращити здатність до англійськомовної комунікації при виборі професій, опрацювання інформації англійськомовних текстів фахового змісту, доброго володіння лексичним матеріалом та підвищить мотивацію до подальшого вивчення англійської мови в усіх її проявах.

Багатовекторному підходу до навчання англійської мови сприяють сучасні навчально-методичні комплекси, які поєднують підручник (*course book*) та робочий зошит (*student's book*), з аудіо- або відеофайлами для учнів (*workbook*) з завданнями на DVD дисках; тестами для поточного та підсумкового контролю (*progress test, mid-term test, final test*).

Існують зарубіжні розробки програм для кращого засвоєння англійської мови, як-от: CLIL (Content and language integrated learning / предметно-мовне

інтегроване навчання), ESP (Англійська мова для спеціальних цілей), ЕМІ (English as Medium of Instruction/Англійська як засіб навчання) та інші, спрямовані на допомогу в отриманні доступу до спеціальної англомовної термінології, підвищенні компетенцій з англійської мови, розвиненні комунікативних якостей.

Загальноєвропейські рекомендації з вивчення англійської мови наголошують на важливості ефективної роботи зі словниковим запасом, що передбачає дотримання принципів частотності слів під час вибору програмних вправ та використанні автентичних джерел. Використання на уроках мультимедійних та інформаційно-комунікаційних технологій стає продуктивним напрямом розвитку англомовної комунікативної компетенції в сукупності її складових: мовної, мовленнєвої, соціокультурної/міжкультурної, навчально-пізнавальної і сприяє активізації діяльності кожного учня профільної школи, який є учасником освітнього процесу.

Успішне оволодіння учнями англійською мовою в профільній школі спирається на правильну організацією навчання, під якою в широкому розумінні мають на увазі такі фактори, як: мета навчання, зміст, методи і технології. Профіль навчання охоплює базові загальноосвітні предмети, профільні предмети та елективні курси. Професійно-орієнтована мета навчання англійської мови передбачає формування професійно-орієнтованих мовленнєвих компетентностей. Для досягнення необхідного рівня мовної компетенції учнів профільної школи необхідно знання найбільш уживаних професіоналізмів та володіння елементами професійної термінології, вміння адекватно застосовувати лексичні засоби для вирішення базових завдань професійного спілкування. Мова для спеціальних цілей обумовлює залучення одиниць загальнолітературної і спеціальної мови. Знання та розуміння спеціальної лексики виявляється критично важливим для подальших результатів професійної взаємодії.

РОЗДІЛ II

ПРОБЛЕМА НАВЧАННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В СТАРШІЙ ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ

2.1. Різновиди спеціальної лексики

Професійна орієнтація школяра великою мірою визначається саме у старших класах середньої школи. В цей час також формується психічний та фізичний стан учнів. Вчителю англійської мови досить складно інтегрувати в уроки елементи мови професійної спрямованості, оскільки годинник, відведений на реалізацію дисципліни «англійська мова» обмежений. Варіантом вирішення цієї проблеми може стати оптимізація подачі професійно-орієнтованого матеріалу, де основний наголос робиться на систематизацію спеціальної лексики, та мотивація учнів до самостійної роботи і самовдосконалення [24, с. 139].

Профільна школа в Україні сьогодні висуває високі вимоги до рівня мовної та мовленнєвої підготовки випускників, бо вони повинні продемонструвати компетенції пов'язані із засвоєнням певних наукових понять, відображених у відповідних термінах та професійній лексиці. Державний освітній стандарт з вивчення іноземних мов передбачає в якості мети навчання оволодіння іншомовним спілкуванням як мінімум на рівні елементарної комунікативної компетенції в таких видах мовленнєвої діяльності, як: говоріння, аудіювання, письмо та читання [8, с.38]. Тільки досягнення певного рівня сформованості лексичних навичок може забезпечити ці вимоги.

У сфері вивчення спеціальної лексики існують розбіжності поглядів в теоретичних положеннях та методологічних підходах. Виділяють поняття спеціальної, спеціалізованої та термінологічної лексики, підкреслюючи нестабільність межі названого лексичного пласту і загальноповсякденної лексики,

яку перший поповнює [56, с. 6]. До спеціальної лексики відносять усю сукупність термінів і професіоналізмів (тотожних професійним жаргонізмам), або лише терміни, оскільки рисами професіоналізмів вважають 1) нечітку диференціацію від термінів, 2) можливість невідповідності нормам літературної мови, «неофіційність», 3) експресивне забарвлення [54, с. 183].

Спеціальну лексику розуміють як слова або словосполучення, що називають предмети і поняття, що належать до різних сфер людської праці і не є загальноживаними [50, с. 43]. Існує проблема правильного функціонування спеціальної англійської лексики в мовленні учнів старшої школи. Не зрозумівши сутності деяких наукових понять учні мають складнощі з використанням термінів у своєму мовленні як на уроках, так і під час підготовки рефератів, при перекладі текстів та виконанні самостійних вправ. Тільки формальне засвоєння англійської термінологічної лексики свідчить про не повне розуміння та невміле її застосування.

Різні аспекти навчання спеціальної лексики розглядаються в роботах українських та закордонних фахівців, як-от: Гимер Н. О. (2013) «Терміни як основа фахової мови»; Павлова О. (2008) «Терміни, професіоналізми і номенклатурні знаки (до проблеми класифікації спеціальної лексики»); Харицька С. В., Колісниченко А. В. (2020) «Дослідження функціонування професіоналізмів і лінгвістичних технік інкорпорації фахової мови в текстову структуру словника»; Brian Paltridge and Sue Starfield, (2013) «The handbook of English for Specific Purposes»; Laurence Anthony, (2018) «Introducing English for Specific Purposes» та інші.

Класифікація лексичного складу, роль слова в системі мови, різноманіття і складність зв'язків слова з іншими мовними одиницями, поліфункціональність лексичних одиниць, непомітність переходів від одного лексичного класу до іншого виявляють комплексні проблеми при вивченні лексики [42, с. 49]. Значну зацікавленість лінгвістів становить і проблема

класифікації спеціальної лексики, теоретичний опис основних її класів і підкласів, вивчення їх аналогів і відмінностей, викладання спеціальної лексики в профільній школі [50, с. 42].

Зазвичай лексику будь-якої мови розділяють на *базову* (основний словниковий запас, необхідний людині для її життя і є індивідуальним), *загальноживану* (словниковий запас основної частки суспільства), *спеціальну лексику* (поєднує слова та словосполучення, що здебільшого використовують люди певної професії, вона містить поняття та визначення, до неї відносять терміни, професіоналізми та професійний жаргон) [55, с. 228-229].

Різновиди спеціальної лексики, що об'єднують три лексичні підсистеми – термінологічна лексика, професійна лексика та «номенклатурні знаки», протиставляють загальноживаній лексиці [56, с. 7].

Ефективна комунікація англійською мовою можлива лише за умови навичок володіння спеціальною лексикою, оскільки на сучасному етапі розвитку суспільства її комунікативні функції не обмежуються лише обслуговуванням мовної діяльності в межах певної спільноти. Перспективи подальшої ділової активності вимагають від учнів компетентних навичок володіння усною і писемною мовами [2, с. 164-165]. Професійно-орієнтоване навчання (*Language for Specific Purposes*) є пріоритетним напрямком у системі освіти, що оновлюється. Підхід «*learner-oriented*» у навчанні LSP зачіпає різні процеси, як розумові, і психологічні, які становлять основу вивчення та використання мови, і є однією з характерних рис, властивих процесу навчання мови для спеціальних цілей [67, с. 42].

Під спеціальною лексикою ми розуміємо сукупність лексичних одиниць (крім загальноживаних) загальнонаукових та загально-технічних, які застосовуються для забезпечення професійної комунікації між фахівцями певної сфери людської діяльності. Спеціальна лексика є складовою фахової мови, яка обслуговує конкретну сферу чи галузь знань. У системі фахових мов можна виділяти безкінечні підвиди фахової мови, наприклад: медична,

економічна, юридична, мова реклами, спорту, ІТ технологій, будівельна, авіаційна. Із виникненням нових галузей науки та знань із бурхливим розвитком технологій, виникає потреба створення спеціальної лексики та термінологічних систем, що і стають основою формування та зародження нових фахових мов (професіоналізмів).

Спеціальна лексика – лексика обмеженого вживання рамками однієї конкретної професійної сфери. Професіоналізми можна знайти у відповідних фахових словниках як синоніми до основних термінів. У звичайних тлумачних словниках загальноживаної лексики професіоналізми мають відповідне позначення. Професіоналізми поєднують окремі слова та вислови, які є складниками додаткових лексичних систем, властивих представникам певної галузі виробництва або професії. Це специфічні найменування відповідної професійної сфери, емоційно-забарвлені відповідники професійних назв. На відміну від термінів, професіоналізми можуть виникати на основі наявних у мові словотворчих механізмів і засобів, лексичних одиниць [52, с. 506].

Термінознавство охоплює «сукупність термінів з усіх галузей знання», а також є назвою розділу лексикології, що вивчає терміни певної мови [29, с. 405]. вивчає спеціальну лексику з погляду її типології, походження, форми, функціонування, тощо. Термін – це слово або усталене словосполучення, що чітко й однозначно позначає наукове чи спеціальне поняття. Він не називає поняття, як звичайне слово, а, навпаки, поняття приписується терміну, додається до нього. У цій різниці вбачається конвенціональність терміну, яка полягає в тому, що вчені чи фахівці тієї або іншої галузі домовляються, що розуміти, яке поняття вкладати в той або інший термін. Конкретний зміст поняття, визначеного терміном, буде зрозумілим лише завдяки його дефініції – лаконічному логічному визначенню, яке зазначає суттєві ознаки предмета або значення поняття, тобто його зміст і межі [42, с. 51].

Термінологія як частина лексичної системи може бути засобом вивчення

лексики, граматики та культури мови, що вивчається. Сучасні методисти відзначають низьку ефективність вивчення ізольованих слів у тому вигляді, в якому вони представлені як словникові одиниці. Для продуктивного запам'ятовування та вилучення з пам'яті в потрібний момент лексичні одиниці повинні вивчатися у відрізках мовних творів - мовних зразках або текстах [15, с. 34]. Це дозволяє учню запам'ятати як фонетичну і графічну форми слова та її значення, а й прийняті у цьому мовному середовищі випадки його вживання у промови через запам'ятовування оточення слова, його синтаксичних зв'язків коїться з іншими членами речення чи синтаксичної залежності у межах словосполучення. Прямий зв'язок із процесом читання на заняттях з іноземної мови має текст, що є важливою дидактичною одиницею. Одним із головних джерел автентичної інформації стають публіцистичні тексти, що мають низьку інших особливостей [16].

Термін представляє поняття у відповідній знаковій формі, що є його носієм, зовнішнім символом. Поняття єдине, а термін може позначати різні поняття. Термін може залишатися тим самим, в той час як визначене ним поняття з часом може зазнавати тих чи інших змін, іноді суттєвих, наприклад, різноманітність поняття «право»: правова поведінка, правові акти, законодавче право, правові свободи. Термін – це спеціальне слово або словосполучення, що вживається для точного вираження поняття якої-небудь галузі знання – науки, техніки, суспільно-політичного життя, мистецтва: молекула, вітамін, блюмінг, віза, монізм, фонема, кліше, додаткова вартість, питома вага [18, с. 5].

Значення термінів зафіксовано у спеціальних словниках і довідниках, тож їх потрібно вживати лише у тій формі та в тому значенні, які подано у відповідних словниках. Вживаються терміни переважно в науковому й офіційно-діловому стилі, рідше в публіцистичному, художньому та розмовно-побутовому стилях [18, с. 6].

Номенклатурні позначення – це найменування конкретної реалії, через

яку вона співвідноситься з поняттям певної галузі діяльності людини; умовні, символічні назви (буквені, цифрові або буквено-цифрові) для ідентифікації термінів або об'єктів у певній галузі знань, які створюються на основі денотативних термінів для стандартизації та уникнення багатозначності, як-от: *Lenovo Vibe Z2 Pro, Oppo Reno3 5G/Pro 5G, Samsung Galaxy Xcover 4s. 3D Systems.*

Вузькоспеціальні терміни використовуються переважно фахівцями окремої галузі, а загальноживані терміни є зрозумілими багатьом і мають ширшу сферу використання. Насамперед, специфіка терміну обумовлена його співвіднесеністю зі спеціальним абстрактним поняттям. Термін повинен одночасно назвати явище, і відобразити суттєві ознаки його змісту. Реалізація таких семантичних процесів, як синонімія та антонімія, у термінів зустрічається досить нечасто і розцінюється як слабкість та нестача терміносистеми [26, с. 47].

Характерними ознаками термінів у складі спеціальної лексики є: 1) специфічність використання (кожний термін належить до спеціальної галузі знань); 2) функція називання поняття; 3) наявність наукової дефініції; 4) точність значення (яка встановлюється дефініцією); 5) контекстуальна стійкість (значення терміну є зрозумілим без контексту і мало залежить від контексту); 6) стилістична нейтральність; 7) езотеричність (точне значення терміна відоме тільки спеціалістам); 8) конвенційність (цілеспрямований характер появи); 9) номінативний характер (термін – це зазвичай іменник або словосполучення на основі іменника); 10) відтворюваність у мовленні (яка є важливою для словосполучень). [29, с. 406].

Якісне засвоєння лексичного матеріалу певною мірою сприятиме формуванню свідомої мовної особистості школяра, оскільки «мова є засобом не тільки міжособистісного побутового спілкування в сім'ї, а й повнофункціональною знаковою системою, що виявляється в приватному, професійному, офіційно-діловому, культурному та ін. мовному

самоствердженні» [23, с. 131].

Певні англомовні лексичні одиниці виявляються новими як формою, так і за значенням через недостатність знань зі спеціальності (що особливо для студентів першого року навчання) або є термінами-неологізмами, які мають скорочену і повну форми, наприклад: *ESP (encapsulated PostScript – формат файлів, в яких зображення описується мовою PostScript)*. Дуже важливою для учнів сьогодні є комп'ютерна термінологія як комп'ютерна, спеціальна мова, сформована в предметній сфері, що технологічно є пов'язаною з виробництвом персональних комп'ютерів і програмного забезпечення до них [69, с. 122]. За-для підвищення обізнаності учнів про нові терміни оскільки мова постійно розвивається, можна запропонувати додаткові ресурси: «*English-corpora.org*» або *Wordspy.com*, які надають інформацію про нові слова та фрази, що нещодавно з'явилися в англійській мові за відповідною тематикою.

Оскільки ряд понять професійної сфери не закріплено в пам'яті учнів засобами рідної мови, виникає необхідність ознайомлення їх з такими поняттями, зокрема, за допомогою кількох засобів семантизації, включаючи розгорнуті коментарі рідною для них мовою. Особливої уваги також вимагають загальноживані слова, які набувають нового, часто термінологічного значення у спеціальному контексті. Професійне спілкування неможливе без використання термінів. Проте в мовленні фахівців, крім термінів, широко побутують і професіоналізми. Це слова або вислови, притаманні мові людей певної професійної групи [42, с. 51].

Суттєва різниця між термінами і професіоналізмами полягає у тому, що терміни – це офіційні наукові назви поняття, а професіоналізми виникають як розмовні, неофіційні заміники термінів [18, с. 8]. Проблема співвідношення термінів і професіоналізмів у складі спеціальної лексики залишається дискусійною в мовознавстві упродовж тривалого часу. “Професіоналізми – це напівофіційні слова чи словосполучення, які частіше поширені в розмовному

мовленні серед людей певної професії, спеціальності, але, по суті, не є строгими науковими позначеннями понять» [42, с.51].

Вони можуть мати емоційне забарвлення та бути перетвореними словами загального вжитку, і тим самим бути незрозумілими учням, які ще не належать до певної професії. Ось деякі професіоналізми, які використовуються в різних професіях: в кулінарній справі - *piper (a specialist who decorates pastry with the use of a cream-pipe)*, у військовій справі - *block-buster (a bomb especially designed to destroy blocks of big buildings)*. Вчитель має обов'язково роз'яснити учням різницю між професіоналізмами та термінами, запропонувати виконати вправи, які допоможуть сформувати навички.

На думку британських вчених, просуненню навчання спеціальної англійської мови сприяють:

- глобалізація в економіці;
- зріст міграції населення;
- необхідність «навчання протягом усього життя» (*life-long learning*);
- глобалізація ринку праці з появою нових професій (*life coach, home nurse*);
- активізація вивчення англійської мови в різних сферах життя;
- оточення нерідного культурного середовища;
- збільшення ролі англійської як мови-посередника;
- вплив штучного інтелекту (*artificial intelligence influence*);
- компетентнісний підхід до навчання [65; 71; 87].

Наукові та науково-популярні автентичні матеріали можуть бути інтегрованими у програмні уроки, чи як завдання для самостійної роботи, як додатковий матеріал навчання. Це передбачає виконання вчителем певних послідовних дій, як-от:

- відбір засобів навчання (робота з автентичними навчальними посібниками та інтернет-ресурсами);
- аналіз їх потенціалу у розвитку однієї чи кількох компетенцій;

- зіставлення обраних текстів із поточною темою уроку чи розділу;
- визначення місця використання засобу навчання у поурочному плані (урок та етап уроку);
- рекомендації щодо роботи з учбовими посібниками та Інтернет ресурсами;
- при необхідності адаптація тексту, усунення потенційних труднощів у роботі з текстом, створення лексико-граматичного коментаря та блоку завдань, наприклад, вправ, спрямованих на контроль розуміння тексту;
- вибір засобів навчання на уроках та зіставлення з ними відібраного матеріалу (робота з текстом, що включає кілька обов'язкових кроків, - перед-текстовий, текстовий та після-текстовий) [40, с. 47-49].

Як ми можемо побачити, перехід учнів старшої школи з групи носіїв розмовно-побутового стилю англійської мови у групу носіїв наукової мови є важливим дидактичним завданням середньої загальноосвітньої та профільної школи. Для вирішення цього завдання учні повинні оволодіти науково-технічною та іншою термінологією. Цьому без сумніву сприятиме опрацювання текстового матеріалу, що містить інформацію про видатних вчених Великої Британії та Сполучених Штатів, укладання учнями термінологічних словників, що підвищить якість середньої освіти [39, с. 23].

Розвиток науки і техніки здійснив значний вплив на сучасний погляд суспільства на те, що відбувається у світі. Неухильне зростання наукових досліджень призвело до потреби розуміти академічний дискурс, котрий переважно викладається англійською мовою, яка пронизує ЗМІ та Інтернет [80]. Учні, які збираються згодом вступити до університету, а також до професійно-технічних училищ складають групу, яка особливо потребує знання спеціальної лексики. На жаль, навчання загальної лексики було основною темою навчання у школі, а викладання спеціальної лексики традиційно відбувалося вже на рівні бакалавріату, приділяючи відносно невелику увагу вивченню термінології у профільній школі.

2.2. Принципи засвоєння спеціальної лексики англійської мови в старшій профільній школі

Кінцева мета профільного навчання при набутті учнями старшої профільної школи необхідних компетентностей передбачає можливість входження учня у професійне середовище, де він має зуміти адаптуватися, використовуючи знання, навички та вміння, отримані у процесі навчання. Учень повинен вміти співвідносити конкретну лексичну одиницю з іншими лексемами в тематичній та семантичній групах, з синонімами та антонімами, оволодіти правилами словотвору та поєднання, вибору та вживання слова в граматичній та стилістичній структурі. Також в 11 класі передбачено володіння певною кількістю лексичних одиниць (2500), що забезпечить можливість комунікації в подальшому учбовому та професійному оточенні, забезпечить розуміння мовлення інших людей, сприятиме адекватному вираженню особистих думок. При цьому володіння спеціальною лексикою передбачає близько 600 одиниць. Однією з причин складнощів при засвоєнні спеціальної лексики є недостатньо сформований активний базовий або пасивний лексичний запас. Задля усунення складнощів вчитель має пам'ятати про забезпечення методологічного компонента змісту навчання спеціальної лексики, з охопленням необхідних пояснень щодо вибору стратегій навчання, способів вивчення термінів та професіоналізмів з їх ефективним засвоєнням на уроках англійської мови.

Учні вчать терміни впродовж усього періоду навчання у профільній школі. Цьому, наприклад, приносять такі теми з англійської мови для учнів 10-11 класів, як: *Choose the Career, Communication and Technologies, The World of Painting, Do you Like Sports?, English as a Language of International Communication, Inventions and Lifestyles, Nature and the Environment, Speaking about Art, People and Society.*

Вивчення термінів не просто розширює знання учнів у певній науковій

галузі, воно формує їх науковий світогляд, розвиває вміння логічно мислити, точно формулювати власні висловлювання. Тому в процесі роботи з науковими поняттями в середній школі важливо звертати увагу не лише на фактичну правильність та логічну спроможність висловлювання, а й на його граматичне оформлення [56, с. 6].

Навчання термінології охоплює різні боки діяльності учнів:

- мовний бік передбачає знання основних орфографічних, фонетичних, граматичних та стилістичних особливостей термінів, що вивчаються, та правил їх словотворення;

- комунікативний бік охоплює вміння, навички учнів з читання, письма, говоріння та аудіювання;

- соціокультурний бік передбачає знайомство з різними типами текстів, у тому числі публіцистичними, науково-популярними та науковими (в адаптованому для школярів форматі) [54, с. 184].

Навчання спеціальній лексиці з нашої точки зору, потребує конкретизації етапів її засвоєння. *Процес формування стійких лексичних навичок має розпочинатися з підготовчого етапу та вирішенню таких завдань:*

1. Відбір спеціальної лексики відповідно до напряму підготовки учнів з урахування міжпредметних зв'язків;
2. Визначення словарного мінімуму для засвоєння матеріалу за певну кількість часу;
3. Визначення граматичного статусу професійної лексики під час засвоєння тематичного блоку;
4. Кореляції між визначеннями термінологічної та професійної лексики.
5. Класифікація за принципами новизни, структурними характеристиками, функціонально-стилістичною приналежністю, частотністю використання.
6. При використанні термінів має бути використана їх відповідна

форма, яку містить словник.

7. Вживання спеціальної лексики відбувається у контексті, прив'язаному до професійної діяльності

У таблиці ми бачимо основні критерії відбору спеціальної лексики.

Загальні характеристики	Лінгвістичні характеристики	Методичні вимоги
Частотність вживання в програмних текстах	Орфографія Звучання Словотвірні риси Граматичні риси Стилістичні риси	Тематична відповідність
Загальна поширеність (Спеціальна лексика називає поняття, які не є загальноновживаними)	Окремі слова Словосполучення Колокації	Виокремлення у контексті.

Сформовані лексичні навички мають допомогти робити безпомилковий вибір спеціальних лексичних одиниць для успішного мовленнєвого. Важливим моментом є вміння співвідносити професійно-орієнтовану та спеціальну лексику.

При роботі з лексичним матеріалом необхідно використовувати такі кроки:

введення спеціальної лексичної одиниці	методичні дії	контроль якості засвоєння
пред'явлення спеціальної лексичної одиниці самостійно та в контексті	засвоєння учнями нової лексики (ведення словника), виконання вправ на правильне	квіз словарний диктант вправи укладення / рішення

	вживання окремих одиниць	кресвордів загадки
розкриття значення та узгодженості з іншими елементами на рівні речення і тексту	закріплення засвоєної спеціальної лексики виконання мовних/мовленнєвих вправ	перевірка засвоєння спеціальної лексики на рівні тексту

Утворення активного словника спеціальної лексики має допомогти учням правильно використовувати спеціальну лексику усно та письмово. До такого словникового запасу входить лексика тематичного матеріалу (терміни, професіоналізми).

Передбачено користування засвоєними словами в рецептивних видах діяльності. Для якісного засвоєння спеціальної лексики важливо навчити учнів усвідомлювати її контекстуальне значення, правильну орфографію, звукове звучання, похідні слова, що утворюються засобами словотвору, частоту вживання, типові колокації, як сполучення з іншими словами, граматичну поведінку на рівні словосполучення та речення.

Старшокласники мають знати, що одним із системних принципів класифікації є розподіл термінологічної лексики за галузевою спорідненістю:

Суспільно-політична:

- фінансово-економічна, офіційно-ділова та юридична (*gross product, currency exchange, labor intensive, implementation, jury, sentence*);
- філософська (*empirical, theory*);
- психологічна (*empathy, depression, analysis*);
- педагогічна (*method, teaching, innovation*);
- історична (*feudal, capitalist, factual*);

Лексика сфери мистецтва та мистецтвознавства:

- музична, театральна та кіномистецька (*soprano, violin, subtitles*,

documentary, camera man);

- образотворче мистецтво, архітектура (*easel, still life, landscape, bas-relief, Gothic*);

Спеціальна термінологічна лексика англійської мови:

- літературознавча (*drama, lyrics, classicism*);
- лінгвістична (*discourse, synonym, addressee*);
- перекладознавча (*source text, transformation, omission*).

Спеціальна наукова термінологічна лексика:

- точних наук, як математика, фізика, хімія, біологія тощо (*integral, diamond, electromagnet, hydrogen, oxide, chloride, bacterium*);
- комп'ютерні терміни та лексика сфери технологій (*wi-fi, browser, hard drive, site*).

Вправи з розвитку вживання словосполучень та колокацій також є важливою частиною тренування лексичних навичок. Побудова словосполучень грає значну роль у розвитку мовлення, оскільки у мові слова не існують ізольовано. Їх характеристики формуються залежно від певного змісту висловлювання у конкретній ситуації. Поєднання слів будуються з урахуванням смислової сумісності та взаємодії з граматичними правилами.

Лексичні навички говоріння передбачають автоматизоване добирання слів, корті зберігаються у довготривалій пам'яті учня, а потім надходять до оперативної пам'яті (Панова, с. 118) .

Виділимо основні етапи роботи над лексикою:

1) знайомство учнів із новими словами. Цей етап передбачає первинне вживання нової лексики у різних комунікативних ситуаціях. На цьому етапі відбувається первинне закріплення лексики за допомогою таких вправ як співвідношення слів з їхньою дефініцією українською/англійською мовою; переклад слова українською з опорою на словотворчі морфеми; вибір відповідного слова із низки схожих за змістом. Формування лексичної компетенції передбачає ознайомлення зі спеціальною лексикою, включаючи

звукову та графічну форми, розкриття значень незнайомих одиниць перекладними чи безперекладними способами [12, с. 211].

2) закріплення нового лексичного матеріалу, спрямоване доведення лексичної навички до автоматизму. На цьому етапі доцільно використовувати імітаційні вправи, націлені на запам'ятовування графічної та звукової форми нових лексем; підстановчі - для побудови висловлювань за аналогією з опорою на вивчені граматичні структури; трансформаційні – для зміни, розширення або скорочення вихідної репліки; репродуктивні - відтворення (усне чи письмове) учнями почутого чи прочитаного матеріалу зі спеціальними лексичними одиницями, що вивчаються;

3) активне використання нових лексем у власних висловлюваннях із опорою на текст чи ситуацію.

Відбір спеціальних лексичних одиниць передбачає вживання певних принципів, а саме:

1) Системність, коли лексичний матеріал має послідовність у викладанні, утворюючи цілісну систему, має зв'язок з іншими темами та шкільними дисциплінами, що при засвоєнні спрямовано на оптимізацію усього процесу навчання, визначає черговість при виборі та вивченні лексичного матеріалу, з урахуванням тематики, сполучуваності слів, їх стилістичної забарвленості.

2) Частотність дає можливість відбирати лексичний матеріал за ступенем тематичної та професійної уживаності, визначати слова і словосполучення, характерні для певної комунікативної сфери. Конкретний мінімум спеціальної лексики забезпечує становлення і розвиток умінь і навичок за вимогами програми та навчального плану.

3) Сполучуваність передбачає можливість поєднання з іншими словами і зумовлює вагомість спеціальної лексики. Висока сполучуваність лексичної одиниці має широке застосування у професійній комунікації.

4) Принцип доступності має значення при відборі лексичного

мінімуму різної семантичної цінності і спрямованості. В даному випадку враховується рівень мовної підготовки школярів, їх здатність розвиватися.

5) Принцип комунікативної доцільності впливає на якість осолодіння спеціальною лексикою на уроках. Відібраний матеріал має забезпечити розвиток мовленнєвих навичок та необхідних компетентностей [2, с. 166-167].

Учні старшої профільної школи повинні розуміти, що тісний взаємозв'язок наукової та загальнолітературної лексики має певні відмінності на рівнях семантики, стилістичного застосування та функціонального характеру, оскільки терміни, на відміну від загальноживаних слів, завжди позначають та виражають спеціальні поняття, що характеризуються диференціальними ознаками. Терміни мають системне застосування, найчастіше вони моно-семантичні (хоча полісемантичні терміни теж існують), стилістично нейтральні, не мають емоційного забарвлення. Також, можливості вільної сполучуваності термінів обмежені, оскільки вони виступають у складі спеціальних стійких чи вільних поєднань.

Необхідний мінімум спеціальної лексики має включати значну кількість дієслів у зв'язку з їх словотвірною вагою. Наприклад, візьмемо дієслова: *employ, motivate, apply, promote, pay, shiftwork, pollute, measure*. Знання їх значень дає можливість зрозуміти значення слів і словосполучень, як *employment, motivation, applying, promotion, paycheck, paid leave, steady shiftworking, pollution, decimal measurement*. При навчанні використовувати однокорінні слова, утворені від відомих дієслів, учні мають можливість описувати більшу кількість об'єктів і явищ професійної області. Залучення дієслів до словникового мінімуму учні можуть перетворити дієслова в інші частини мовлення, що є необхідними для комунікації. Таким чином формується навичка перефразувати та певна розвивається лінгвістична здогадка, а це, у свою чергу, забезпечує перцептивний бік володіння англійською мовою.

Враховуючи термінологічний характер значної кількості лексичних одиниць, що використовуються у профільній підготовці з англійської мови, окремої уваги вимагає семантичний та синтаксичний способи утворення термінів. Синтаксична модель утворення термінів представляє перетворення вільних словосполучень у складні терміни, які є складними поняттями, як-от: *employment interview, artificial intellect, fixed-term contract, salaried hours, complex adjustment*. В англійській мові відмічається велика кількість складних термінів, між компонентами яких є підрядний семантичний зв'язок, як-от: *bank deposit - a deposit in a bank, economic breakdown – breakdown in economy, distribution pipeline – pipeline of distribution, antiradiation system – system of antiradiation*.

Набуття лексичної компетенції передбачає вміння встановлювати кореляцію лексичних одиниць. Сюди ми відносимо такі семантичні зв'язки, як синонімічні, омонімічні та тематичні. Щодо знання омонімічного ряду, він має пряме відношення до спеціальної лексики, як-от: *demand (demand on pay – first demand), file (file an application, keep records on file), schedule (schedule the meeting - according to the schedule)*.

«Хибні друзі перекладача» як міжмовні омоніми є актуальними для учнів профільного напрямку, як-от: *interest* - це може позначати «зацікавленість, інтерес», і «відсоток», як *interest rate – процентна ставка*.

Засвоєння лексичних одиниць у поєднанні один з одним дозволяє учням осягати систему професійних понять і отримати знання про реалії професійної сфери, яку вони виражають.

Висновки до розділу 2

Навчання у старшій профільній школі великою мірою визначає рівень засвоєння лексичного матеріалу взагалі, та спеціальної лексики зокрема. Це передбачає оптимізацію подачі професійно-орієнтованого матеріалу на уроках

англійської мови. До спеціальної лексики належать слова або словосполучення, що називають предмети і поняття у різних сферах людської праці і не є загальноживаними. Спеціальна лексика є складовою фахової мови, яка обслуговує конкретну сферу чи галузь знань. Різні підходи до вивчення спеціальної лексики розглядаються в роботах українських та закордонних фахівців. Виявлено проблему класифікації спеціальної лексики, теоретичний опис основних її класів і підкласів, вивчення їх подібностей і відмінностей, викладання спеціальної лексики в профільній школі. Здебільшого виділяють термінологічну лексику, професійну лексику та «номенклатурні знаки», які протиставляють загальноживаній лексиці. Термін – це слово або усталене словосполучення, що чітко й однозначно позначає наукове чи спеціальне поняття. Він не називає поняття, як звичайне слово, а, навпаки, поняття приписується терміну, додається до нього. Професіоналізми – це специфічні найменування відповідної професійної сфери, які в тлумачних словниках загальноживаної лексики мають відповідне позначення. Суттєва різниця між термінами і професіоналізмами полягає в тому, що терміни – це офіційні наукові назви поняття, а професіоналізми виникають як розмовні, неофіційні заміники термінів. Номенклатурні позначення розуміються як умовні, символічні назви (буквені, цифрові або буквено-цифрові) для ідентифікації термінів або об'єктів у певній галузі знань, що створюються на основі денотативних термінів для стандартизації та уникнення багатозначності.

Відповідно до різних типів текстів, що вивчають на уроках англійської мови, терміни становлять найбільш вагому частку. Актуалізації навчання спеціальної лексики серед інших сприяють глобалізація ринків праці з появою нових професій, значення англійської як мови-посередника, вплив штучного інтелекту, компетентнісний підхід до навчання. Це потребує якісного відбору засобів навчання при одночасному аналізі їх потенціалу у розвитку однієї чи кількох компетенцій, відповідність обраних завдань із поточною темою уроку

чи розділу, рекомендації щодо роботи з учбовими посібниками та Інтернет ресурсами, вирішення потенційних труднощів при засвоєнні матеріалу, вибір засобів навчання на уроці та зіставлення з ними відібраного матеріалу.

В 11 класі профільної школи передбачено володіння певною кількістю лексичних одиниць (2500), що забезпечить можливість комунікації в подальшому учбовому та професійному оточенні, при цьому володіння спеціальною лексикою передбачає близько 600 одиниць. Однією з причин складнощів при засвоєнні спеціальної лексики є недостатньо сформований активний базовий або пасивний лексичний запас. Навчання спеціальній лексиці потребує конкретизації етапів її засвоєння починаючи з відбору спеціальної лексики відповідно до напрямку підготовки учнів з урахування міжпредметних зв'язків, кореляцією між визначеннями термінологічної та професійної лексики, до набуття навичок вживання спеціальної лексики в контексті, прив'язаному до професійної діяльності. Важливе місце відводиться створенню словника спеціальної лексики, що має допомогти учням правильно її використовувати усно та письмово. Учні також повинні розуміти принципи розподілу спеціальної лексики за галузевою спорідненістю. Окрема увага приділяється вправам з розвитку вживання словосполучень та колокацій, що містять терміни та професіоналізми.

Відбір спеціальної лексики передбачає системність та послідовність у викладанні, відбір лексичного матеріалу за ступенем тематичної та професійної уживаності, сполучуваність з іншими лексичними одиницями, врахування рівня мовної підготовки школярів, їх здатності розвиватися. Відібраний матеріал має забезпечити розвиток мовленнєвих навичок та необхідних компетентностей.

РОЗДІЛ 3

ПРИОРИТЕТИ НАВЧАННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ В СТАРШІЙ ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ

3.1. Різновиди вправ при опануванні спеціальної лексики учнями старшої профільної школи з тем: та «Scientific and technical progress» та «Professions»

Однією із сучасних тенденцій вивчення нових слів є вживання їх у контексті. Отже, вибір лексичного матеріалу має здійснюватися з урахуванням різних принципів таких етапів: усвідомлення значення лексичних одиниць → формування лексичних навичок → подальше вдосконалення лексичних навичок [2, с. 167]. Лексична компетенція в такому випадку може формуватися поетапно, шляхом впровадження в освітній процес системи вправ у поєднанні із змістовними та ситуаційними характеристиками комунікативної взаємодії.

Для того, щоб відібрати необхідні вправи для учнів, слід визначити їх типи і різновиди за певними критеріями, охарактеризувати їх та виявити їх відповідність для формування тих чи інших навичок або вмінь англомовного мовлення.

Вправа – це спеціально організоване в навчальних умовах багаторазове виконання окремих операцій, дій або діяльності з метою оволодіння ними або їх удосконалення.

Структура вправи (три або чотири етапи):

- 1 – завдання;
- 2 – зразок виконання;
- 3 – виконання завдання;
- 4 – контроль [34, с. 92-105].

Вибір вправ повинен відповідати певним вимогам:

- 1) спрямованість вправ на вирішення конкретного завдання,

співвіднесені з кінцевою метою навчання;

2) наявність чіткої установки на здійснення саме тих дій і операцій, які підлягають формуванню комунікативної компетенції;

3) відповідність змісту вправи рівню навченості;

4) наявність структури (інструктивної і виконавчої); — забезпечення поетапності формування навичок і умінь; — проблемний характер вправ, що сприяє активізації розумової діяльності, їх більшої залученості в навчальний процес [46, с. 88].

5) звернути увагу на дидактичні матеріали, що застосовуються в процесі розвитку лексичних навичок на заняттях з англійської мови. Ці засоби сприяють удосконаленню процесу навчання і допомагають викладачеві презентувати матеріал, а учням орієнтуватися в спеціальній лексиці, і активно її вживати. Як найбільш актуальні і часто застосовувані дидактичні опори виступають тексти, малюнки, таблиці, схеми, інструкції тощо [53].

Як вважають науковці, серед некомунікативних вправ, спрямованих на засвоєння форми і значення спеціальних лексичних одиниць виділяють:

1) повторення слів, словосполучень і мовленнєвих кліше за вчителем/диктором з виділенням наголосу, важкого звуку, звукосполучення;

2) згадування і називання слів з певною орфограмою, афіксом тощо;

3) групування слів за різними формальними ознаками: словотворчими компонентами, частинами мови тощо;

5) згадування і називання усіх видових понять при називанні певного родового поняття (наприклад, *professions – farmer, manager, waitress*);

6) заповнення пропусків у реченнях відповідною лексикою;

7) вибір синоніма (антоніма), еквівалента рідною мовою до даного слова/словосполучення [31, с. 48].

При роботі зі спеціальною лексикою важливо надати учням їх дефініцію до того, як розпочати роботу з вправами, текстом чи аудіозаписом. Доцільно записати на дошці визначення лексичних одиниць, аби учні самостійно їх

віднайшли в певному контексті. Перед тим, як розпочати читання тексту, необхідно пояснити учням лексичні конструкції та вирази, що ускладнюють розуміння змісту.

Для контролю засвоєння спеціальної лексики можуть проводитися словникові диктанти усні та письмові, вправи на співвіднесення лексичної одиниці з її характеристикою. Відбувається процес закріплення написання та візуального запам'ятовування.

Труднощі на рівні значення можуть бути результатом інтерференції (вплив слів одне на одного). Причина – сформовані лексичні навички в рідній мові. Для усунення інтерференції необхідно при введенні порівнювати їх з відповідними словами рідної мови, вказувати на різницю у значенні чи вживанні, потім виконувати одномовні вправи [31, с. 54].

На першому етапі ознайомлення з лексичним матеріалом, розкривається значення спеціальної лексики, та відбувається її первинне закріплення. Учням пропонуються вправи на ідентифікацію та розуміння значень термінів, термінологічних словосполучень, професіоналізмів, на певну тему. На цьому етапі доцільно виконувати такі вправи, як підстановка термінів у пропозицію, заповнення перепусток у реченні або закінчення пропозиції одним з нових термінів, угруповання нових слів за певними ознаками, утворення однокорінних слів (там, де це можливо), зіставлення терміну з його визначенням.

Наприклад, при роботі над темою «*Scientific and technical progress*», «*Professions*» учням пропонується за допомогою словника перекласти наступні термінологічні одиниці:

Exercise 1. Translate the following words and word-combinations into Ukrainian. State their composition models.

E.g. adjustment – noun, пристосування, прилад, походить від дієслова adjust – застосовувати.

Adjustment, equipment, electromagnetic, virtual, semisphere, internal

structure, organic chemistry, ionic theory, nucleus-particle interactions, electric current, assault and battery, thermodynamic northern hemisphere, plant fuel, periodic.

Exercise 2. Below you have some of the amazing achievements of modern technology. Match the names on the left with the definitions on the right.

1	video recorder	a kind of sophisticated typewriter using a computer
2	fax machine	a machine which records and plays back sound
3	photocopier	a camera which records moving pictures and sound
4	tape recorder	sending information from one computer down telephone lines to another computer
5	modem	a machine for chopping up, slicing, mashing, blending
6	robot	a machine which makes copies of documents
7	camcorder	a machine which makes copies of documents and sends them down telephone lines to another places
8	word-processor	a machine which acts like a person
9	food-processor	a piece of equipment allowing you to send information

Exercise 3. Below you have some names of traditional branches of science. Match the names on the left with the definitions on the right.

1	bioclimatology	the study of the way nuclear power can be made useful
2	astrophysics	the study of climate as it affects humans
3	geopolitics	the study of the structure and function of the organic molecules associated with living organisms
4	cryogenics	study of the way geographical factors help to explain

		the basis of the power on nation states
5	nuclear engineering	the study of physical systems at temperatures less than 183° C
6	molecular biology	the study of the artificial manipulation of the make-up of living things
7	information	the study of the way information is moved and technology is controlled by the brain, or by machinery
8	cybernetics	the application of physical laws and theories to stars and galaxies
9	genetic engineering	the study of technology related to the transfer of information (telecommunications, computers etc)

Exercise 4. Correlate your future profession characteristics from the right column with the names of professions and put them into the left column. The characteristics may be more than one. And they may be repeated: ambitious; friendly; patient; attentive; handy; calm; helpful; punctual; practical; careful; hard-working; reliable; cooperative; independent; risky; confident; organized; intelligent; responsible; creative; logical; sociable; fair; serious; flexible; polite; tolerant.

baker	hard-working; responsible; handy;
accountant	
office worker	
chambermaid	
dentist	
electrician	
fireman	
flight attendant	
police officer	
hairdresser	

photographer	
reporter	
teacher	

Exercise 5. Add another word, abbreviation, or part of a word to complete common “computer” words and phrases.

Soft	Lap
A word-ROM
Floppy-mail
.....-friendly	back-up.....
.....-ware	Data

Prompt (software, a word processor, floppy disk, computer-friendly, data base, laptop, CD-ROM, e-mail, hard-ware, back-up copy).

Це переважно рецептивні та рецептивно-репродуктивні вправи, хоча можливо і застосування комунікативної складової, коли учні працюють в парах, чи в невеликих групах.

На другому етапі відбувається закріплення і автоматизація вживання спеціальної лексики. Це може містити завдання відмітити терміни або професіоналізми на рівні речення та тексту, знайти асоціативні зв'язки, оперувати термінами на рівні висловлення (1-3 речення), що сприятиме автоматизації навичок уживання означеної лексики. На цьому етапі учні отримують мовленнєві завдання на рівні мовленнєвої ситуації.

Наприклад: *Exercise 1. Define to what field of science the given groups of terms may belong. State your own thoughts beginning with the words: In my opinion these terms belong ... Justify the reason for the thought, starting the sentence with the words "Because...", This is because....*

Write your answers following the model: *In my opinion the term “netiquette” belongs to the spere of the Internet. This is because according to the dictionary*

netiquette means the set of rules about behaviour, that is acceptable on the Internet.

1) byte, space, atom, cryptography, oxygen, nuclear fission.

Exercise 2. Underline terms in these sentences. Translate the sentences into Ukrainian.

1. The scientists believe to have discovered a new compound. 2. Water turned into oxygen and hydrogen. 3. Various mixtures have been identified when we attempted a new series of experiments. 4. America Online (AOL) is a communications service that provides with access to both the Internet and special AOL content. 5. The transistors are successfully used for transforming heat energy into electrical energy. 6. It was not until the end of the century that chemists succeeded in obtaining this compound. 7. You should consider upgrading the system to make the software run faster. 8. Your mobile phone is outdated. 9. They could not afford carrying out another unsuccessful experiment. 10. I'm sure you have laptops, home computers and mobile phones, which help you communicate with your friends, collect useful information on-line, read books, newspapers and magazines.

Exercise 3. Choose the correct alternatives in the sentences.

Example: *I'm trying to get a new work / job.*

1. There are different propositions on the job market / supermarket.
2. He is dreaming about career development / promotion.
3. How many times a month do you receive salary / wages?
4. This program has been constructed to help people build / do their career.
5. Modern professionals / professions, regardless of their field of activity, need to be flexible and constantly improve their skills.

Exercise 4. Make the following sentences complete by translating the phrases in brackets.

1. Many people use English (як міжнародний засіб спілкування), because English (стала дійсно глобальною мовою).
2. New electronic technology is potentially the greatest educational

- innovation (з моменту винаходу друкарського пресу)
3. Our company's computer system (оновлюється кожних чотири роки).
 4. (Хакери, які зламали комп'ютерну систему) were being caught at once.
 5. The Internet is (мережа, що з'єднує) millions of computer users worldwide.
 6. You (можете отримати інформацію в Мережі) or send and receive an e-mail from your computer.
 7. Today online studying means (зустрічі за допомогою гугл мйт).

Після опрацювання лексичних одиниць на рівні слів та словосполучень, вчитель переходить до роботи зі спеціальною лексикою на рівні тексту. Саме тексти професійної спрямованості є важливим джерелом розширення словникового запасу і є базою для моделювання ситуативної мови.

На третьому етапі відбувається удосконалення лексичних навичок. Учні мають вже вільно оперувати термінами певної тематики в усному монологічному та діалогічному мовленні. Вміти укладати невеличкі тексти з використанням спеціальної лексики, робити презентації, приймати участь у круглих столах тощо. Набуті учнями знання і навички закріплюються і вдосконалюються в процесі аудиторної та самостійної роботи.

Exercise 1. Read the text silently. Do some research and reconstruct the missing terms in the text.

Terms are given seperetely (countries, fission, chain, nuclear, atom, uranium, breakthrough, bomb, weapons, medicine, solar, shingles, renewable, electrical).

Nuclear Energy.

One of the most spectacular and controversial accomplishments of the U.S. technology has been harnessing of energy. The concepts that led to the slipping ... of were developed by the scientists of many ... , but the conversion of these ideas into the reality of nuclear ... was the achievement of U.S. scientists in the early

1940s.

After German physics split the ... nucleus in 1938, Albert Einstein, Enrico Fermi, and Leo Szilard concluded that a nuclear ... reaction was feasible. In a letter to President Franklin Roosevelt, Einstein warned that this ... would permit the construction of “extremely powerful bombs”. His warning inspired the Manhattan Project to be the first effort to build an atomic

The development of the atomic bomb in August of 1945 initiated the Atomic Age, a time of anxiety over ... of mass destruction that has lasted through the Cold War and down to the antiproliferation efforts of today. But The Atomic Age has also been characterized by peaceful uses of atomic energy, as in nuclear power and nuclear

Meanwhile, American scientists have been experimenting with other ... sources of energy, including solar power. In 1996 the solar ... that can be nailed directly onto the roof came off the assembly line. The shingles are made from stainless steel sheeting, coated with nine layers of silicon, a semiconducting film, and protective plastic. Roofers install the shingles just as they do normal ones, but they must drill a hole in the roof for ... leads from each shingle. On average, one – third of a home’s roof covered with solar shingles should provide enough power to meet all electrical needs when the sun is shining. These shingles are very promising in Japan, where energy prices are high and the government subsidizes ... energy.

Answer the questions.

1. Who developed the concepts that led to the splitting of atom?
2. When was the uranium nucleus split?
3. Who concluded that a nuclear chain reaction was feasible?
4. What time was the Atomic Age?
5. What renewable sources of energy do you know?
6. What are the shingles made from?
7. In what country the energy prices are high and the government subsidizes solar energy?

Exercise 2. Listen to the text. Entitle it. Write out all the professions. Say, which professions demand higher education.

There are more than 40,000 professions in the world. Some of them are quite popular and well-known, such as an economist, a banker, a lawyer, an accountant, a salesperson, and a manager. And some are quite rare and little-known, such as a golf club polisher, a subway passenger pusher, a smell tester, and a penguin rescuer. In addition, over the past decade, many jobs have disappeared due to the increasing use of AI, such as cashiers and waiters in many cities in Japan and China. At the same time, AI and the accelerated technological development of humankind have contributed to the emergence of new professions that will become commonplace in 10-20 years. In particular, we are talking about such jobs as a space pilot, a virtual reality travel manager, and a digital currency advisor. And even now, cybersecurity specialists, artificial intelligence management specialists, digital promotion specialists, and the like are becoming increasingly in demand. Thus, the labour market is constantly changing depending on scientific and technological advances and societal trends. Therefore, modern professionals, regardless of their field of activity, need to be flexible and constantly improve their skills. After all, those who keep up with the times are the most successful.

Навичкою, необхідною випускнику профільної школи, є вміння працювати зі спеціальним текстом. Отже, навички роботи зі спеціальною лексикою, яка неодмінно входить до професійного тексту, залишаються найважливішими під час навчання англійській мові у профільній школі.

Exercise 3. Розвиток навичок говоріння при використанні вправ, як-от: What would you say if you took part in these dialogues?

1. A. – Our school has bought 4 computers recently. But I don't know whether they might help us in our work. What is your opinion?

B. – I suppose that.....

2. A. -- I can't do the presentation on my own. Could you explain how to do it?

B. – Yes, with pleasure.....

3. A. – We've got only six months before we finish our school studies. Are you going to enter a university? How do you prepare for your future?

B. – Well, you see, first of all

Exercise 4. Розвиток письмових навичок при використанні спеціальної лексики та укладанні тексту. Для цього виду діяльності учні розподіляються на групи, що складаються з 3-4 осіб. Якщо у групі знаходяться учні з різним рівнем знання, бажано розподілити їх таким чином, щоб в одній групі були учні як зі слабким рівнем знань, так і учні, які добре володіють англійською мовою. Перед виконанням завдання вчитель просить назвати по 10 слів активної та загальноповсякденної лексики та записує їх на дошці, внаслідок чого набір слів виходить досить оригінальним. Наприклад, із загальноповсякденними словами а *desk, write, speak, correct, nice* тощо, далі йде спеціальна лексика *nucleus, atomic energy. electrical charge, hydrogen, neutrons and protons. electric current.*

Завдання учнів – придумати історію, в якій буде задіяна максимальна кількість слів. Основною умовою є участь кожного учня. Під час виконання роботи вчитель працює з кожною групою і допомагає учням сформулювати думки та виправляє можливі помилки. Під час такої роботи в учнів розвивається культура мовлення, формуються комунікативні навички. Причому на цьому етапі роботи з лексикою потрібно приділяти увагу не тільки її запам'ятовуванню, а й розвитку мислення.

Як результат вивченої теми «*Scientific and technical progress*» та «*Professions*» учні вміють:

- правильно вживати спеціальні лексичні одиниці;
- вирізняти потрібну лексичну інформацію під час читання та аудіювання з обраної тематики;
- спілкуватися з обраної тематики на основі опрацьованого матеріалу;
- висловлювати свою думку, використовуючи вивчені лексичні одиниці під час спілкування з представником іншої культури та перебування в

іншій країні.

Аналіз виконання завдань у двох групах 11 класу в кількості 23 учнів виявив наступні результати, які було проаналізовано за рівнями сформованості лексичної компетентності з урахуванням вживання спеціальної лексики.

Як видно з таблиці, рівні сформованості лексичної компетентності з урахуванням вживання спеціальної лексики є наступними.

Таблиця № 1

<u>1 група</u>	<u>2 група</u>	<u>3 група</u>
<u>6 учнів - 26%</u>	<u>8 учнів – 35%</u>	<u>9 учнів – 39%</u>
Хороший словниковий запас спеціальної лексики програмної тематики. Учні вміють уникати граматичних та фонетичних помилок, правильно вживають загальну та спеціальну лексику в більшості завдань усно та письмово. Однак в деяких випадках відмічаються труднощі з вживанням термінологічних одиниць у вправах третього рівня. Паузи в мовленні здебільшого викликані неможливістю швидко знайти необхідне слово.	Достатній словниковий запас при виконанні вправ, але виникають лексико-граматичні помилки, при усній відповіді крім помилок є довгі паузи при необхідності вжити спеціальну лексику, відмічаються когнітивні помилки, коли не завжди відокремлюється професійна та термінологічна лексика в контексті.	Задовільний словниковий запас для участі у типовій повсякденній бесіді на знайомі теми. При використанні спеціальної лексики відмічаються лексико-граматичні, фонетичні та когнітивні помилки. Особливі складнощі спостерігаються при виконанні вправ другої та третьої групи. Не всі вправи було виконано вчасно та якісно.

Таблиця № 2

Співвідношення помилок при виконанні вправ першого етапу навчання спеціальної лексики

1 група	2 група	3 група
---------	---------	---------

1-2 помилки	2-5 помилок	4-6 помилок
-------------	-------------	-------------

Таблиця № 2

Співвідношення помилок при виконанні вправ другого етапу навчання спеціальної лексики

1 група	2 група	3 група
1-4 помилки	3-5 помилок	4-6 помилок

Таблиця № 3

Співвідношення помилок при виконанні вправ третього етапу навчання спеціальної лексики

1 група	2 група	4 група
1-4 помилки	4-5 помилок	4-8 помилок

Як бачимо, на якість виконання завдань значно впливає загальний рівень підготовки учнів, що потребує покращеного відпрацювання ними окремих мовних та мовленнєвих моделей. Лексична компетенція, як знання та навички, що дають можливість якісно виконувати певні завдання, має тісний зв'язок з іншими компетенціями, які учні старшої школи мають набути при вивченні англійської мови та спеціальної англомовної лексики. Не сформована комунікативна компетентність заважає якісному засвоєнню лексичного матеріалу.

Підходи до вивчення спеціальної лексики в старшій школі сприяють не лише запам'ятовуванню спеціальних лексичних одиниць, а й активізації розумової діяльності учнів, розвитку навичок письмового та усного мовлення. Внаслідок виконання подібних вправ підвищується мотивація подальшого вивчення англійської мови.

Оволодіння спеціальною англійською лексикою представляє складний комплексний процес. Його результатом має стати вміння використовувати

спеціальну лексику усно та письмово при наявності професійно-орієнтованої комунікативної компетентності як здатності застосовувати набуті в старшій школі знання на уроках англійської мови.

3.2. Квест як нестандартний урок з англійської мови та його роль у навчанні спеціальної лексики

У сучасних умовах реформування освіти велике значення набуває підготовка учителів, їх вміння успішно вирішувати проблеми розвитку пізнавальної активності учнів. Для вирішення цієї проблеми педагоги вдалися до експериментів та нововведень. Головною метою нових типів уроків стає пробудження інтересу, мотивації учнів до навчання. Ці нововведення прийнято називати інноваціями. Головні риси інноваційного навчання - "перевага" і "участь". Інноваційне навчання передбачає розвиток здібностей до спільних дій в нових обставинах [26, с. 46-47].

Нестандартні форми уроків, засновані на спільній діяльності вчителя і учнів або на активній діяльності учнів, контрольованої учителем. Такі навчальні заняття перш за все спрямовані на активізацію навчально-пізнавальної діяльності учнів. Вони дуже подобаються дітям та викликають у них творчий інтерес. Вчитель на всі сто відсотків заохочує учнів, а це сприяє дуже ефективному засвоєнню нових знань. Однією з психологічних особливостей старшого шкільного віку є підвищення уваги учнів до навчання та праці. У зв'язку з цим школярі часто замислюються, як і де вони зможуть застосувати знання з англійської мови [25, с. 251].

До позитивних боків нестандартного уроку відносять: доцільний розподіл часу, інтенсифікація учбового процесу, відсутність проблем з дисципліною, до процесу навчання включаються емоції та цілеспрямованість розвитку дитини, активізація творчо-пошукової діяльності учнів тощо [38, с. 57-59].

Нестандартна форма проведення уроку є як однією з найважливіших напрямків підвищення пізнавального інтересу до вивчення іноземної мови та якості знань учнів [25, с. 253]. Нестандартний урок здебільшого — це перевірка тих знань, умінь та навичок, які діти засвоїли під час процесу навчання. На сьогоднішній день існує кілька видів нестандартних форм уроку, назвемо деякі з них: урок-гра, урок-казка, урок-подорож, уроки, засновані на імітації діяльності установ та організацій (ділова гра, урок-аукціон, урок-біржа знань тощо), уроки, засновані на формах і методах роботи, аналіз першоджерел, коментар, мозкова атака, репортаж, рецензія), урок-свято (також відноситься до нестандартних уроків і плідно впливає на освоєння знань учнями, а також розширює знання про традиції та свята країн вивчається мови, розширює кругозір та сприяє освоєнню цінностей, ("*quest*" - пошук, або вікторина) [27, 106-107].

У ході проведення нестандартного уроку застосовуються різні види пізнавальної діяльності (у тому числі - самостійна), використовується проблемне навчання, встановлюються міжпредметні зв'язки тощо. Переважна більшість таких уроків носять інноваційний характер. Завдяки цьому навчальний матеріал краще засвоюється. Доцільно нестандартні форми уроків проводити в кінці навчальної теми, як підсумковий вид при узагальненні та закріпленні навчального матеріалу. Учень отримує можливість мимовільним чином відпрацювати необхідні іноземні фрази, фонетичні моделі, граматичні конструкції. Спеціальна лексика засвоюється в природному спілкуванні, що сприяє вирішенню проблем особистісного зростання та розвитку, а також покращенню роботи всієї пізнавальної сфери людини, у тому числі мовної.

Квест-технологія є технологією, що відповідає всім сучасним вимогам у сфері освіти. Квести в даний час набувають і набирають все більшої популярності серед молоді в цілому. Подібні уроки відбуваються у прискореному швидкому темпі. Вони допомагають перевірити, як добре матеріал був засвоєний. В основі виконання квесту лежить центральне,

головне завдання проблемного характеру. Відповідно до варіантів завдань Дж. Феррені (Farreny J.A.) запропонувала класифікацію квестів:

- журналістське розслідування;
- аналітичне, творче чи наукове дослідження;
- розгадка таємниці;
- пошук істини та ін. [66].

Термін *QUEST* в перекладі з англійської означає тривалий цілеспрямований пошук, який може бути пов'язаний з пригодами або грою; Вперше термін «веб-квест» (*WebQuest*) був запропонований влітку 1995 року Берні Доджем (*Bernie Dodge*), професором освітніх технологій Університету Сан-Дієго (США). Автор розробляв інноваційні додатки Інтернету для інтеграції в навчальний процес при викладанні різних навчальних предметів на різних рівнях навчання. Веб-квести можуть охоплювати як окрему проблему, навчальний предмет, тему, так і бути міжпредметних. учитель дає їм список web-сайтів, відповідних тематиці проекту та рівнем знань. Звичайно ж, діти повинні будуть зайти на ці сайти в пошуках необхідної інформації, однак завдяки наданим заздалегідь списком потрібних ресурсів вони не загубляться в Інтернеті і не стануть безцільно блукати в ньому [58].

Технологія веб-квестів спрямована на ефективне формування цілісної системи універсальних знань, умінь і навичок, а також досвіду самостійної діяльності й особистої відповідальності учнів, яка спрямована на максимальну практичну діяльність і є актуальним механізмом включення учнів у процеси, які сприяють розвитку їх інформаційних і комунікаційних компетенцій .

Тому, Б. Додж виділяє 3 принципи класифікації веб-квестів:

1. За тривалістю виконання:

Короткострокові - використовується для поглиблення знання, їх інтеграції і зазвичай розрахований на 1-3 заняття;

Довгострокові - використовується для поглиблення та удосконалення/перетворення знання учнів і розрахований на довгий

час – місяць, чверть, расчитан на длительный срок - месяц, четверть.

2. За предметним змістом: монопроекти і міжпредметні веб-квести.

3. За типом завдання, що виконується учнями: переказ (*retelling tasks*), компіляційного (*compilation tasks*), загадки (*mystery tasks*), творчі (*creative product tasks*), самопізнання (*self-knowledge tasks*), аналітичні (*analytical tasks*), оціночні (*judgment tasks*), наукові (*scientific tasks*) [58].

При виборі та проведенні різних форм нестандартного уроку, яким є квест, необхідно вирішити такі проблемні питання: що буде зроблено, з якою метою це буде зроблено, якою є методика виконання, які можуть виникнути складнощі і як їх уникнути.

Одне з пріоритетних напрямів роботи учителя – є навчити учнів знаходити потрібну інформацію, аналізувати її та робити узагальнення. Людина, яка вільно орієнтується в мережі Інтернет, має суттєву перевагу. Технологія вебквест сприяє оволодінню навичками роботи з різною інформацією, розвиває вміння знаходити головне [6, с. 4].

Тематика веб-квестів може бути найрізноманітнішою, проблемні завдання можуть відрізнятися ступенем складності. Використання веб-квестів та інших завдань на основі ресурсів Інтернету в навчанні іноземної мови вимагає від учнів відповідного рівня володіння мовою для роботи з автентичними ресурсами Інтернету. У зв'язку з цим ефективна інтеграція веб-квестів у процес навчання англійської мови можлива в тих випадках, коли веб-квест:

- є творчим завданням, або завершальним при вивченні будь-якої теми;
- супроводжується тренувальними лексико-граматичними вправами на основі мовного матеріалу, який використовується в веб-квесті з автентичних ресурсів. Виконання таких вправ може або випереджати роботу над квестом, або здійснюватися паралельно з нею [58].

Зростає у процентному співвідношенні самостійна робота учнів з двомовними словниками, словниками термінів і професіоналізмів

віртуальними та друкованими, наприклад: Англо-український словник технічних термінів (онлайн) <https://512.slovaronline.com> ; АНГЛО - УКРАЇНСЬКИЙ - СЛОВНИК ВИБРАНИХ ТЕРМІНІВ <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/23009/file.pdf> ; АНГЛО-УКРАЇНСЬКИЙ СЛОВНИК ВИБРАНОЇ ЛЕКСИКИ <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/22446/file.pdf> ; Словник ділових термінів https://shron1.chtyvo.org.ua/Orysia_Karkoc/Slovnnyk_dilovykh_terminiv.pdf; термінологічні словники на основі конкретної галузі інтересів (технічний, медичний, юридичний тощо).

Результати виконання квесту можуть бути представлені у вигляді: 1) усної відповіді, 2) комп'ютерної презентації, 3) публікації наукових робіт учнів (у класі або в Мережі). Квести можуть охоплювати окрему тему, або кілька тем, а проблемні завдання можуть відрізнятися мірою складності. В основі квесту лежить індивідуальна або групова робота учнів (із розподілом ролей) над вирішенням поставленої проблеми з використанням веб-ресурсів, словників, додаткової літератури.

Розглянемо структурні характеристики квест-завдання.

Учням 11 класу запропоновано квест на тему «*Science and Technological Progress*». Роботу розраховано на два уроки.

Tasks. У цьому розділі пояснюється, що мають зробити учні в процесі виконання завдань. Щоб виконати завдання, необхідно дотримуватись певних: відпрацювати лексику по темі, виконати завдання з читання та перекладу тексту, граматичні вправи, прослухати і переглянути відео по темі, внаслідок виконаної підготовчої роботи кожен з учнів має підготувати презентацію на англійській мові «*21 century – the century of technological progress*», яка міститиме інформацію про розвиток науки та техніки в світі.

Для досягнення кінцевої мети квесту учні вирішують завдання:

- за допомогою Інтернет-ресурсів вивчають інформацію про нові

відкриття 21 століття;

- критично аналізують сильні боки та недоліки певного відкриття;
- намагаються представити наочно способи використання певного технологічного досягнення, наприклад, форм комунікації в сучасному житті;
- готують розгорнуте монологічне повідомлення з презентацією та виступають перед іншими учнями.

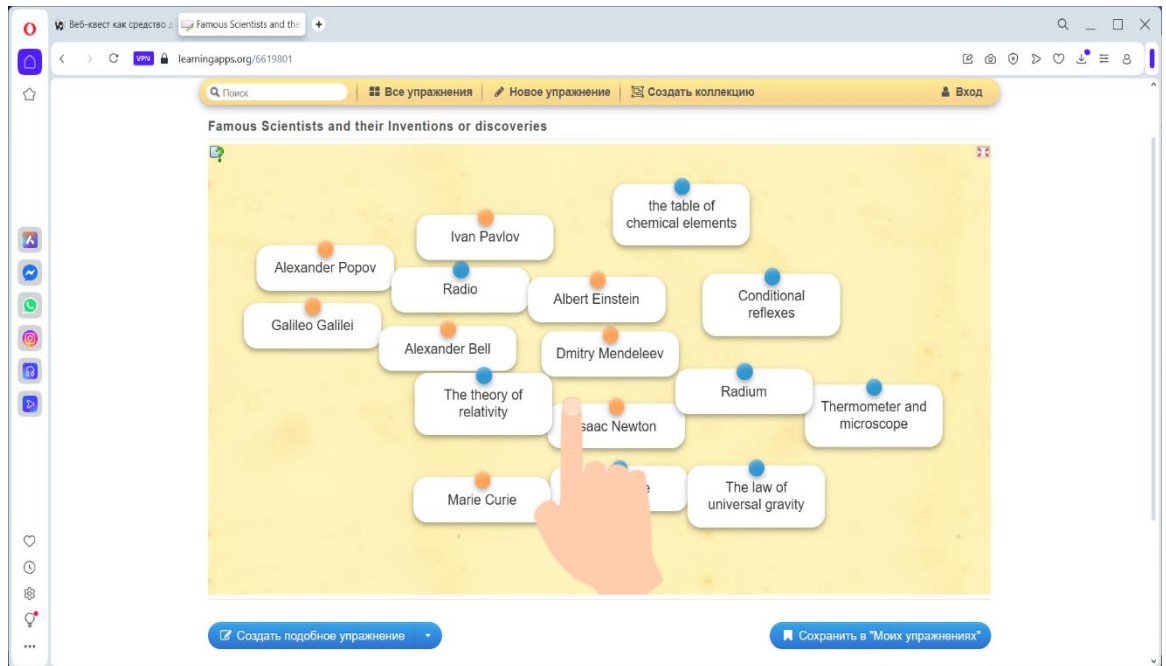
Прискіпливий відбір інформаційних ресурсів вчителем є пріоритетним, оскільки не всі учні дуже добре володіють англійською мовою.

Веб-квест також попередньо заохочує інтерактивні завдання, розміщені на сайті *LearningApps.org* (<https://learningapps.org>) для тих, хто вивчає англійську мову з розділу «Science». Наприклад:

Вправа дає можливість порівняти зображення та комп'ютерні терміни, що їм відповідають.

Одним із різновидів інтерактивного завдання може стати наступне: Match the Scientist with his/her inventions or discoveries. Учні зможуть дізнатися нову інформацію про наукові відкриття та перевірити вже набуті знання.

Використання цього сервісу під час уроків може зробити навчання більш інтерактивним, мобільним, диференційованим та індивідуальним.

Інші вправи, що мають активізувати лексичний запас учнів можуть бути такими:

- 1) З двох груп слів 1) Science - "empirical knowledge", 2) technology - "applied science" обиріть терміни, що відповідають обраному напрямку. Користуючись словником поясніть їх.

Science - "empirical knowledge"	technology - "applied science"
Natural Sciences	mixing
Engineering	smartphones
Software	3D printing
GPS	MRI machines
Aeronautics	transmission

Учні діляться на дві групи. 1 група знаходить у словнику визначення термінів лівого стовпчика та виписує їх у зошит, а потім презентує. 2 група: знаходить у словнику визначення термінів правого стовпчика та виписує їх у зошит, презентує. Учні змагаються у швидкості виконання вправи.

- 2) Перетворіть дієслова на іменники та перекладіть на українську мову:

What are the nouns connected with the following verbs?

3) 1 discover 3 rotate 5 patent 7 dissect 9 combine

4) 2 invent 4 conclude 6 analyze 8 experiment

5) Прочитайте та перекладіть. Далі потрібно співвіднести опис терміну та його назву - Digital Technologies:

Computers and Smartphones	This technology allows users to access computing resources and services over the internet, eliminating the need for local hardware.
Software and Applications	These are ubiquitous tools for communication, information access, and various tasks.
Cloud Computing	These create detailed images of the human body for diagnosis and treatment planning.
Internet and Online Services	This additive manufacturing process allows for the creation of three-dimensional objects from digital designs, with applications in various industries.
3D Printing	From operating systems to productivity tools and games, software is essential for operating digital devices and performing tasks.
Telecommunications	Email, social media, e-commerce, and streaming services are all examples of how technology connects us and provides access to information and entertainment.
MRI Machines	This encompasses technologies like the internet, Wi-Fi, and Bluetooth that enable communication and data transfer between devices.
Networking	This includes traditional technologies like telephones and telegraphs, as well as modern technologies like cell phones and satellite communication.

Blockchain Technology	This field focuses on creating machines that can perform tasks that typically require human intelligence, such as learning, problem-solving, and decision-making.
Artificial Intelligence (AI)	This distributed ledger technology enables secure and transparent transactions, with applications in finance, supply chain management, and other fields.

Робота з текстом та виконання завдання на переказ у формі презентації (presentation). Для виконання завдання потрібно, щоб:

- формат і форма відповідей учнів помітно відрізняється від оригінальних матеріалів, тобто не була простим копіюванням тексту з Інтернету;

- учні вільні у виборі того, про що розповідати і як організувати знайдену інформацію;

- учні використовують навички підсумовування, відбору та обробки інформації [6, с. 18].

Далі учні розділяються на дві групи/команди і отримують два різні тексти. Їх завданням є підготувати презентацію на основі запропонованого тексту та переглянутого відео. Для квестів важливо розробляти творчі та проблемні завдання, коли здобувачі будуть застосовувати раніше отримані знання у нових ситуаціях і розв'язувати нові проблеми в звичайних ситуаціях.

Наприклад: Завдання, що використовується для формування навичок дискусійного мовлення. 1. Outline the problem raised in the text. 2. Do you think it is important to discuss this topic? 3. Do you agree with the opinions presented in the text? 4. In what way do the terms used in the text help to explicate the main idea? Can you write out 5 terms that may be considered key-words?

Space Investigation.

For hundreds of years people have been dreaming of cosmic flights. Yet the

dream remained only a dream till 1957 when people sent up the first man-made satellites.

The man-made satellites are flying laboratories, equipped with the latest instruments and apparatus. The purpose of these laboratories is to investigate various types of radiations as well as the effects of the state of weightlessness, on the human organism in the upper layers of the atmosphere.

The satellites revolve round the earth just like planets. Their motion is governed by the same laws that govern the Moon's revolution round the earth and the motion of the earth round the Sun. Had there been no earth's gravitation, they would have moved through airless space in a straight line at a uniform speed. It is the gravitation that makes them move round the earth.

The force of gravitation which affects the satellite has a definite value. To counter-balance this force the satellite must keep to its orbit if it moves at a given speed. This speed must be approximately eight kilometres per second if the satellite moves at a relatively small distance from the earth's surface.

The force of the earth's gravitation decreases with the increase in the distance from the earth. Therefore, a satellite moving along a higher orbit should have a lesser speed. If a satellite moved in different orbits — all within a thousand kilometres from the earth's surface — the variations in the speed would be relatively small.

In order to be set on its orbit, the satellite has to be sent up at a great height and with the necessary speed. The satellite does not need any additional energy in order to move in its orbit. All it needs is the initial speed given it by the carrier rocket.

If the satellite's speed were much less than the necessary one, the satellite might drop and enter the denser layers of the atmosphere. It would lose its energy because of the friction of the air. If it dropped further and further, it would grow hotter and hotter and finally would burn up in the atmosphere.

The first satellite marked the beginning of the conquest of cosmic space. Now

the day has come when manned space ships are leaving and will leave the earth for distant planets, for distant worlds.

Наприкінці уроку, коли обидві групи представили свої презентації, в учнів є можливість аргументовано обрати 2 кращі.

При оцінюванні враховуються фонетичні, граматичні та комунікативні навички учнів.

У нашій роботі квест розглядається як спосіб забезпечення самореалізації як усвідомленої реалізації потенціалу особистості учнів під час їхнього навчання. Як бачимо, технологія квесту показала самореалізацію учнів у трьох формах:

- самореалізація виявляється у розвитку деяких професійних компетентностей;
- творча - у створенні творчого продукту внаслідок проходження окремої станції чи всього квесту;
- соціальна - в соціалізації учнів, і в більш загальній перспективі - в їх задоволеності рівнем сформованості ключових компетентностей.

В ситуації, коли щорічно з'являються нові напрями професійної підготовки, вибір слів, які забезпечують необхідний для пізнання та комунікації рівень англомовної лексичної компетенції, – одне з першочергових завдань не лише для укладачів навчальних підручників та посібників, а й для кожного вчителя англійської мови, коли лексична компетенція учнів профільної школи стає комплексом знань та умінь як практичного, так і теоретичного характеру, забезпечуючи комунікацію та пізнання в профільній сфері. Правильно організована систематична робота з розвитку навичок та умінь використання спеціальної лексики в різних формах усного і писемного спілкування дозволить зберегти і поповнити словарний запас, збільшити кількість слів, що залишаться а активному використанні.

Висновки до розділу 3

Як і при навчанні загальнонавчальної лексики, спеціальна лексика теж передбачає вибір вправ лексичного матеріалу з урахуванням усвідомлення значення спеціальних лексичних одиниць, далі формування лексичних навичок з їх подальшим вдосконаленням. Вправи спрямовані на вирішення конкретного завдання, мають чітку установку здійснення, забезпечують поетапність формування навичок і умінь, сприяють активізації розумової діяльності, співвіднесені з кінцевою метою навчання. Як найбільш актуальні і часто застосовувані дидактичні опори виступають тексти, малюнки, таблиці, аудіо- та відеоматеріали тощо.

При засвоєнні форми і значення спеціальних лексичних одиниць виділяють усні повторення слів, словосполучень за вчителем/ диктором з виділенням наголосу, звукосполучення; усні/письмові групування слів за словотворчими компонентами, частинами мови тощо; усні згадування і називання усіх видових понять при називанні певного родового поняття, письмові заповнення пропусків у реченнях відповідною лексикою; усні/письмові - вибір синоніма, еквівалента рідною мовою, знайдення/визначення термінологічної дефініції, при роботі з текстом попереднє пояснення учням лексико-граматичних конструкцій та виразів, що можуть ускладнити розуміння змісту. При контролі засвоєння спеціальної лексики проводяться словникові диктанти, пропонуються вправи на співвіднесення лексичної одиниці з її характеристикою. Відбувається процес закріплення письмового та візуального запам'ятовування спеціальної лексики. Для усунення можливої інтерференції відбувається попереднє порівняння термінів з відповідними аналогами рідної мови.

На першому етапі учні мають виконувати рецептивні та рецептивно-репродуктивні вправи, як підстановка термінів у пропозицію, заповнення перепусток у реченні або закінчення пропозиції одним з нових термінів,

угруповання нових слів за певними ознаками, зіставлення терміну з його визначенням. На другому етапі йде закріплення і автоматизація вживання спеціальної лексики на рівні речення та тексту. На третьому етапі відбувається удосконалення лексичних навичок в усному/писемному монологічному та діалогічному мовленні, укладання невеличких текстів з використанням спеціальної лексики, розробка презентації, участь у круглих столах. Кінцевим результатом має стати вміння учнів використовувати спеціальну лексику усно та письмово при наявності професійно-орієнтованої комунікативної компетентності.

Для вирішення проблеми розвитку пізнавальної активності учнів проводяться нестандартні форми уроків, засновані на спільній діяльності вчителя і учнів або на активній діяльності учнів, контрольованої учителем. Це дає можливість перевірити знання, уміння та навички, які учні засвоїли під час процесу навчання. Це можуть бути уроки, засновані на імітації діяльності установ та організацій (ділова гра, урок-аукціон, урок-біржа знань тощо), уроки, засновані на формах і методах роботи, аналіз першоджерел, коментар, мозкова атака, репортаж, рецензія). Спеціальна лексика засвоюється в природному спілкуванні, що сприяє вирішенню проблем особистісного зростання та розвитку.

Технологія веб-квестів спрямована на ефективне формування цілісної системи універсальних знань, умінь і навичок і є актуальним механізмом включення учнів у процеси, які сприяють розвитку їх інформаційних і комунікаційних компетенцій. Результати виконання квесту, можуть бути представлені у вигляді усної відповіді, комп'ютерної презентації, публікації наукових робіт учнів. Проведення уроку-квесту в 11 класі на тему «Science and Technological Progress» стало джерелом розвитку та удосконалення лексичної компетенції учнів профільної школи, поєднало набуття знань та умінь як практичного, так і теоретичного характеру, забезпечуючи комунікацію та поглиблене пізнання в означеній тематиці з англійської мови.

ВИСНОВКИ

Наше дослідження було присвячене проблемі навчання спеціальної лексики англійської мови в старшій профільній школі. Його актуальність базується на економічних змінах у світі, викликаних процесами глобалізації, появою нових спеціальностей, розширенням міжнародних контактів. Це, у свою чергу, змушує науковців переглянути вимоги до освіти, особливо на старшому етапі навчання. Профільне навчання старшої школи націлене на сферу майбутньої професійної діяльності учнів через поглиблене вивчення профільних навчальних предметів, спецкурсів за вибором, виконання індивідуальних, групових та колективних творчих завдань.

Оскільки англійська мова сьогодні напевне заслуговує на звання мови міжнародного бізнесу та багатонаціональних корпорацій, туристичної справи та наукової комунікації, медійного спілкування та ділового листування, її навчання стає пріоритетним напрямом у колі освітніх дисциплін. Якість навчальної підготовленості учнів у випускному класі має досягти рівня B1 за шкалою, рекомендованою європейськими стандартами, а рівень навчальних досягнень випускників профільної школи має становити показника B2. Знання лексичної складової англійської мови мають охоплювати навички й уміння здійснювати відповідну англійську комунікацію стосовно різних видів діяльності.

Сучасні навчально-методичні комплекси спираються на комунікативний підхід, враховуючи новітні дослідження методики навчання, педагогіки, психології та різних суміжних наук. Вони поєднують підручник (*course book*) та робочий зошит (*student's book*), містять аудіо- та відеофайли для опрацювання учнями (*workbook*), комплекси завдань на електронних носіях. Тому учні профільної школи має вміти застосовувати сучасні комунікативні технології, у тому числі на англійській мові, знати відповідну термінологію.

Якісне оволодіння англійською мовою стає детермінантом самопізнання та подальшого професійного просування. Певні програми спрямовані на таке навчання, розроблені зарубіжними методистами, привертають увагу вітчизняних спеціалістів. Серед найбільш поширених методик предметно-мовного інтегрованого навчання ми маємо відмітити: 1) англійську мову для спеціальних цілей (ESP), яка зосереджена на навчанні англійської мови тими, хто потребує її для певних академічних, професійних або занять, як-от англійська мова для майбутніх медсестер, морських інженерів, соціальних або офісних працівників; 2) предметно-мовне інтегроване навчання англійської мови CLIL (*Content and language integrated learning*) з використанням моделі мовного трикутника: мова для навчання – мова навчання – мова через навчання. Ця методика дає можливість отримати доступ до спеціальної англійської термінології, підвищити компетенції з англійської мови, розвинути навички комунікації; 3) англійська мова як засіб навчання ЕМІ (*English as Medium of Instruction*) включає різну тематику профільних предметів, фокусується на розвитку навичок мовлення в рамках професійної, культурної та навчально-пізнавальної сфер спілкування.

Загальноєвропейські мовні компетенції наголошують на необхідності ефективної роботи зі словниковим запасом, тобто володінням достатнім діапазоном словникового запасу для виконання мовних завдань. Успішне навчання англійської мови в старшій профільній школі спирається на правильну організацію, під якою в широкому розумінні мають на увазі такі фактори, як: мета навчання, його зміст, методи і технології, а також засоби навчання.

В нашій роботі було виокремлено різні підходи сучасної методики навчання англійської мови: класичний підхід, комунікативно-діяльнісний підхід, *компетентнісний, рефлексивний, рівневий, професійно орієнтований, комплексний інтегративний*. Різноманітність практичних методів навчання англійської мови дає можливість виділити: *Communicative Language Teaching*

(*CLT*), запропонований західними вченими з метою підвищення ефективності розвитку комунікативних навичок учнів; *Audio-Lingual* стимулює учнів до англомовної мовленнєвої діяльності і підвищує їхній інтерес до культури народу-носія мови; *Lexical Approach* приділяє основну увагу словниковому запасу учнів, лексика вивчається на рівні контексту та вживається на базі готових фраз; *Direct* передбачає уникнення використання української мови та стимулювання учнів виражати думки безпосередньо англійською; *Test-Teach-Test (TTT)* допомагає учням визначити свій рівень знання і отримати інструкції для його покращення; *Content & Language Integrated Learning* дає можливість розвивати мовні навички, одночасно вивчаючи новий матеріал; *Total Physical Response* передбачає навчання англійської мови через фізичну активність; *Task-based Language Teaching* спирається на виконанні практичних завдань та проєктів, що сприяють навчанню англійської мови в реальних ситуаціях.

Формуванню лексичної компетенції учнів старшої школи при навчанні спеціальної лексики поєднує: збагачення словникового запасу з опорою на попередній досвід та активну навчально-пізнавальну діяльність та вільне володіння лексичними одиницями у мовленні; знання про спеціальну лексику при поєднанні з роботою над структурою окремого слова й розглядом особливостей функціонування його в контексті; розвиток асоціативного мислення й увага до конкретного значення лексичних одиниць.

Сформована лексична компетентність передбачає знання найбільш уживаних професіоналізмів та володіння елементами професійної термінології, здатність контекстуально адекватно застосовувати лексичні засоби для вирішення базових завдань професійного спілкування, грамотність фонетичного, орфографічного та пунктуаційного, а також граматичного оформлення висловлювання. Вживати не тільки з окремі лексичні одиниці, а й зі словосполучення, колокації, які мають ознаки семантично і синтаксично цілісної одиниці.

Лексичні навички поєднують інтуїтивно-правильне творення, вживання

і розуміння англійської спеціальної лексики на основі мовленнєвих лексичних зв'язків між слуховою, моторною і графічною формами слова/словосполучення і його значенням. Їх формуванню сприяють: принцип тематичної обумовленості лексики, знання правил та принципів її утворення і вживання з урахуванням дидактичних та психологічних особливостей учнів.

Це передбачає подолання таких труднощів, як: особливості графічної та граматичної видо-часової форми дієслів, лексичну багатозначність або інтерференцію, проблеми сполучуваності та вживання окремих лексичних одиниць. Однією з причин складнощів при засвоєнні спеціальної лексики є недостатньо сформований активний базовий або пасивний лексичний запас.

Необхідність розширення потенціального словникового запасу учнів вимагає збільшеної ваги самостійної роботи з новою лексикою, та двомовними словниками. Використання автентичних текстів, які містять актуальну сучасну лексику, є однією з важливих умов формування словникового запасу.

Згідно до загальноєвропейських критеріїв ефективної роботи з лексикою ми повинні відмітити кількісний показник (*size*) засвоєних слів та фраз, достатній лексичний запас (*vocabulary range*) до виконання мовних завдань, регулярне використання вивченого лексичного матеріалу, розуміння відмінностей між активним та пасивним словниковим запасом лексики, принципів частотності (*frequency word*).

Спеціальна лексика поєднує слова або словосполучення, що називають предмети і поняття, що належать до різних сфер людської праці і не є загальноповиваними, тобто обслуговує конкретну сферу чи галузь знань. Терміни є спеціальними словами або словосполученнями, що вживаються для точного вираження поняття якої-небудь галузі знання – науки, техніки, суспільно-політичного життя, або мистецтва. Їх значення зафіксовано у спеціальних словниках і довідниках. Суттєвою різницею між термінами і професіоналізмами є те, що терміни позначають офіційні наукові назви поняття, а професіоналізми виникають як розмовні, неофіційні замітники

термінів, тому проблема їх співвідношення залишається дискусійною в мовознавстві упродовж тривалого часу.

Навчання спеціальної лексики охоплює різні боки діяльності учнів: мовний, комунікативний, соціокультурний. На підготовчому етапі відбувався: 1) відбір спеціальної лексики відповідно до напрямку підготовки учнів з урахування міжпредметних зв'язків; 2) визначається словарний мінімум та граматичний статус професійної лексики для засвоєння матеріалу за певну кількість часу; 3) за необхідності здійснюється кореляція між визначеннями термінологічної та професійної лексики, за принципами новизни, структурними характеристиками, функціонально-стилістичною приналежністю, частотністю використання; контекстне оточення.

При роботі з лексичним матеріалом ми звертали увагу на особливості введення спеціальної лексичної одиниці самостійно та в контексті, розкриття значення та узгодженості з іншими елементами на рівні речення і тексту; особливості засвоєння учнями спеціальної лексики (ведення словника), виконання вправ на правильне вживання; обов'язковий контроль якості засвоєння. Також ми спиралися на розподіл термінологічної лексики за галузевою спорідненістю на суспільно-політичну, сфери мистецтва та мистецтвознавства, літературознавчу, лінгвістичну, перекладознавчу, спеціальну лексику точних наук та сфери комп'ютерних технологій.

Закріплення нової спеціальної лексики було спрямоване на доведення лексичної навички до автоматизму. При цьому використовувалися імітаційні (запам'ятовування графічної та звукової форми), підстановочні (побудова висловлювань за аналогією з опорою на вивчені граматичні структури), трансформаційні (зміна, розширення або скорочення вихідної репліки); репродуктивні (відтворення (усне чи письмове) почутого чи прочитаного матеріалу зі спеціальними лексичними одиницями). На просунутому рівні – відбувалося активне використання засвоєних нових лексем у власних висловлюваннях із опорою на текст чи ситуацію.

Вибір спеціальних лексичних одиниць спирався на принципи системності, частотності, сполучуваності, доступності та комунікативної доцільності.

Врахування термінологічного характеру значної кількості лексичних одиниць, вимагало приділити окрему увагу семантичному та синтаксичному способам утворення термінів, наприклад, перетворення вільних словосполучень у складні терміни, розуміння синонімічних, омонімічних та тематичних характеристик.

За результатом навчання спеціальної лексики за темами «*Scientific and technical progress*» та «*Professions*» учні показали досить правильне її вживання; вміле виокремлення потрібної лексичної інформації під час читання та аудіювання з обраної тематики; можливість спілкуватися з обраної тематики на основі опрацьованого матеріалу та висловлювати власну думку, використовуючи вивчені спеціальні лексичні одиниці.

Було виокремлено 3 групи учнів (з 23 учнів) рівнями сформованості лексичної компетентності при вживанні спеціальної лексики: 1 група учнів (6 учнів 26%) показала хороший словниковий запас, 2 група учнів (8 учнів – 35%) – достатній словниковий запас, 3 група учнів (9 учнів – 39%) – задовільний словниковий запас. На якість виконання завдань значно впливає загальний рівень підготовки учнів, що потребує покращеного відпрацювання ними окремих мовних та мовленнєвих моделей.

Проведення веб-квесту було спрямоване на ефективне формування цілісної системи універсальних знань, умінь і навичок і мало залучити учнів у процеси, які сприяють розвитку їх інформаційних і комунікаційних компетенцій. Проведення квесту, було розраховано на два уроки в 11 класі, де учням запропоновано підготовка завдань на тему «*Science and Technological Progress*» з поясненням кроків їх виконання. При оцінюванні враховувалися фонетичні, граматичні та комунікативні навички учнів при вживанні спеціальної лексики.

Результати розвитку та удосконалення лексичної компетенції учнів поєднали знання та уміння як практичного, так і теоретичного характеру, забезпечили комунікацію та поглиблене пізнання в обраній тематиці.

Лексико-граматичні завдання програмної тематики представляють важливий інтерес та мають безпосереднє відношення до формування навичок та компетенцій професійного спілкування англійською мовою в учнів старшої профільної школи, а добре володіння лексичним матеріалом очевидно підвищує мотивацію до подальшого вивчення англійської мови в усіх її проявах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз підручників з англійської мови: теорія і практика: навч.- метод. посіб. / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини, Ф-т інозем. мов; уклад.: О. С. Комар, Т. В. Капелюшна, А. І. Колісніченко. Умань: Візаві, 2022. 233 с.
2. Антонян І.М. Шляхи навчання фахової лексики. Лінгвістика : зб. наук. пр. / За ред. проф. К. Д. Глуховцевої. Старобільськ: ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2018. № 1 (38). С. 164 – 174
3. Белова Л. Етапи переходу на профільне навчання. Організація профільного навчання в старшій школі Упоряд. Н. Мурашко. К.: Шк. світ, 2007. 120 с.
4. Богушевич Н. В., Сорока В. В. Комплекс вправ для формування потенційного словника в учнів основної і старшої школи. Іноземні мови : [науково-методичний журнал]. 2013. № 1. С. 10–16 [Електронний ресурс]: http://nbuv.gov.ua/UJRN/im_2011_2_3
5. Бондарчук К. С., Чумаченко О. А. Функції і способи презентації спеціальної лексики в українській художній літературі (на матеріалі романів Павла Загребельного) Вісник ун-ту ім. Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки». 2020. № 2 (20), С. 150-158.
6. Бугайова Н.А., Вікторіна О.М. Квести і проекти з використанням Інтернету на уроках української мови і літератури: навчально-методичний посібник для вчителів української мови і літератури. Кіровоград: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2016. 64 с.
7. Варзацька Л. Інтерактивні технології в системі особистісно зорієнтованої освіти. Дивослово. 2006. № 4. С. 15-25.
8. Васьківська Г. О., Кизенко В. І., Косянчук С. В. та ін. Формування змісту профільного навчання: теоретико-методологічний аспект : [кол. монографія] / [авт. кол.: Васьківська Г. О., Кизенко В. І., Косянчук С. В., Барановська О. В., Трубачева С. Е., Черноус О. В., Кравчук О. П., Доброскок І. І. / [за наук. ред.

д-ра пед. наук Г. О. Васьківської]. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2018. 260 с.

9. Гимер Н. О. Терміни як основа фахової мови. Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Мовознавство. 2013. Т. 21. Вип. 19 (1). С. 89–93.

10. Григоренко Т.В., Грона Н.В. Зміст мовно-методичної підготовки майбутніх учителів: досвід і сучасні тенденції. Слобожанський науковий вісник. Серія: Філологія, випуск 7, 2024. С. 92-101.

11. Герлянд Т.М., Кулалаєва Н.В., Пащенко Т.М., Романова Г.М., Романов Л.А. Веб-квест у професійному навчанні : методичні рекомендації; К.: ПІТО НАПН України, 2016. 141 с.

12. Єгорова О., Біла О. Стратегії та прийоми втілення індивідуального стилю навчання в рамках розвитку англomовної лексичної компетенції учнів. Освітній простір України. № 12. 2018. Режим доступу: <https://www.researchgate.net/profile/OlesiaYehorova/publication/328617431.pdf>

13. Завгородня А. А. Профільне навчання в старшій школі незалежної України: змістові аспекти. Збірник матеріалів доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції: «Практична філософія і Нова українська школа». 2019. С. 78-84.

14. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. К. Ленвіт, 2003. 273 с.

15. Зацний Ю. А., Янков А. В. Інновації у словниковому складі англійської мови початку ХХІ століття : англо-український словник. Вінниця, 2008. 360 с.

16. Іноземні мови (рівень стандарту, профільний рівень). Програма для 10-11-х класів ЗНЗ. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://osvita.ua/school/program/program-10-11/58921/>

17. Комар О.С. Комунікативний підхід до навчання англійської мови у закладах середньої та вищої освіти. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. 2024. Випуск 214. С. 181-185.

18. Кнодель Л. В. Освітня лексика в англійській та українській мовах:

монографія. Київ: ФОП Кандиба Т. П., 2019. 154 с.

19. Концепція профільного навчання у старшій школі // Інформ. зб. МОН України. 2003. № 24. С. 3–15 (нова ред. Концепції: наказ МОН України № 854 від 11.09.2009).
20. Корж С. С., Радеціка І.В. Курс вивчення іноземної мови у профільному загальноосвітньому навчальному закладі як дієвий засіб профорієнтації старшокласників. Освіта та розвиток обдарованої особистості № 12 (31) /12/2014. С. 36-39.
21. Коротяєва І.Б. Самостійна робота студентів з дисципліни «Методика викладання англійської мови в середній профільній школі»: для студентів-магістрантів філ. ф-у спец. 014 Середня освіта (Мова і література (англійська)). Слов'янськ: Видавництво ДДПУ, 2020. 121 с.
22. Кочерган М. П. Загальне мовознавство : підруч. для студ. філол. спец. ВНЗ. Київ : Академія, 2006. 463 с.
23. Крижанівська О.І. До проблеми навчання лексики української мови в старшій профільній школі: професіоналізми. І Міжнародна науково-практична конференція «Слово в сучасній науковій парадигмі: євроінтеграційний контекст». Кропивницький 2022. С. 129-133.
24. Кулаков, Р. С. Формування професійних домагань та самооцінки учнів 10-11 класів у процесі профільного навчання. Проблеми сучасної психології, 2009. № 4, С. 137-146.
25. Куліченко Л.А. Інтегровані уроки як один із засобів підвищення активності учнів на уроках. Таврійський вісник освіти. 2012. №1 (37). С. 250–254.
26. Куриш С. Застосування інформаційних технологій у процесі вивчення іноземних мов. Іноземні мови в сучасній школі. 2012. №1. С. 46-47.
27. Куценко Т. Особливості нетрадиційних форм уроку англійської мови. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. Випуск 46, 2013. С. 106-110.

28. Лінгводидактичні засади навчання іноземної мови учнів старших класів загальноосвітніх навчальних закладів: навчально-методичний посібник / В. Г. Редько, Т. К. Полонська, Н. П. Басай [та ін.]; за наук. ред. В. Г. Редька, К.: Педагогічна думка, 2013. 260 с.
29. Лисенко О. С. Проблема визначення терміну, його диференційних властивостей та вимог до нього. Наукові записки. Серія : Філологічна. 2010. Вип. 14. С. 405–410.
30. Мартинюк А.П., Губіна А.М. Підходи до вивчення англійської мови. Вища освіта у контексті інтеграції до європейського освітнього простору. № 6, Книга 2, Том IV (82), 2018. С. 269-277.
31. Методика навчання другої іноземної мови в закладах профільної середньої освіти : навч. посіб. для здобувачів вищ. освіти ф-ту інозем. Мов. МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини; уклад.: Ю. Ю. Казак, Г. Д. Авчіннікова. Умань: ВПЦ «Візаві», 2023. 139 с.
32. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін./ за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. К.: Ленвіт, 2013. 590 с.
33. Методика викладання англійської мови: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / уклад. Холод Ірина Василівна. Умань: Візаві, 2018. 165 с.
34. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. Вид. 2-е, доп. і перероб. / Кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. К.: Ленвіт, 2002. 328 с.
35. Навчальні програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов 10 – 11 класи. [Електронний ресурс] URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2018-2019/inozemni-movi-10-11-19.09.2017.pdf>

36. Науково–методичний центр профільного навчання Інституту післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка. [Електронний ресурс] URL: https://sites.google.com/site/smcprofil/materials/for_organizers/material_1
37. Ніколаєва, С.Ю. Цілі навчання іноземних мов у аспекті компетентнісного підходу. Іноземні мови. 2010. № 2. С. 11-17.
38. Нові технології навчання: Наук.-метод. зб. / Кол. авт. К.: Наук.-метод центр вищої освіти, 2004. Спецвипуск. 187 с.
39. Новосілець О.В. Семантичний розвиток лексики сучасної англійської мови. Закарпатські філологічні студії. Випуск 9. Том 2. 2019. С.21.-26.
40. Овсяна Н. Г. Ресурси Інтернет для вивчення англійської мови. Англійська мова та література. 2008. № 19 - 21. С. 47 – 49.
41. Онищук Л. А. Теоретико-методологічні засади конструювання та реалізації змісту освіти. Освіта дорос-лих: теорія, досвід, перспективи. Київ, 2016. № 1. С. 45–53.
42. Павлова О. Терміни, професіоналізми і номенклатурні знаки (до проблеми класифікації спеціальної лексики). Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2008. № 620. С. 49–54.
43. Полонська Т. К. Профільне навчання іноземної мови учнів старшої школи : метод. рек. / Т. К. Полонська. К.: Педагогічна думка, 2014. 80 с.
44. Панова Л. С, Андрійко І. Ф., Тезікова С. В. та ін., Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах. Підручник. Київ Видавничий центр «Академія» 2010. 325 с.
45. Програма з англійської мови для професійного спілкування / Колектив авторів: Г.Є. Бакаєва, О.А. Борисенко, І.І. Зуєнок та ін. К.: Ленвіт, 2005. 119 с.
46. Профільне навчання: досвід упровадження, інноваційні технології. Полтава: ПОШПО, 2008. 196 с.
47. Радецька І.В. Сучасний інструментарій профорієнтації старшокласників на уроках іноземної мови у профільній школі. Таврійський вісник освіти. 2014.

№ 3 (47). С. 56-62.

48. Редько В. Комунікативно-діяльнісна, культурологічна і професійно орієнтована парадигма змісту іншомовної освіти старшокласників. Журнал «Іноземні мови в навчальних закладах». 2011. №4. С. 22-23.

49. Редько В. Конструювання змісту підручників з іноземних мов: теорія і практика: монографія. Київ: Педагогічна думка, 2017. 628 с.

50. Романова О. О. Спеціальна лексика української мови як об'єкт лінгвістичного дослідження : термін і професіоналізм. Термінологічний вісник. 2013. Вип. 2 (2). С. 42–47. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/terv_2013_2%282%29_9

51. Самодрин А. Профільне навчання в загальноосвітньому навчальному закладі. Імідж сучасного педагога. 2004. № 7 (46). С.51-54.

52. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2010. 844 с.

53. Сироткіна В. Методики викладання англійської мови: досліджуємо найпопулярніші з них. Grade. Access mode: <https://grade.ua/uk/blog/metodiki-prepodavaniya-anglijskogo-yazyka>

54. Слюсаренко О. В. Проблема зв'язку загальнонавчальної лексики зі спеціальною. Вісник Запорізького національного університету. 2017. № 2. С. 180–185.

55. Сорока О. Професійна лексика в діловому мовленні. Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах СНД: зб. наук. пр. IV між. наук.-практ. інт.-конф. Переяслав-Хмельницький, 2012. С. 228–229.

56. Стацюк, Р. В. Основні труднощі дефініції спеціальної та професійної лексики. Current Issues of Linguistics and Translation Studies, 2023. № 28, с. 5-10. <https://doi.org/10.31891/2415-7929-2023-28-1>

57. Сучасні технології навчання іноземних мов і культур у загальноосвітніх і вищихнавчальних закладах: Колективна монографія / С.Ю. Ніколаєва,

Г.Е.Борецька, Н.В. Майєр, О.М. Устименко, В.В. Черниш та інші; [за ред. С.Ю. Ніколаєвої; техн. ред. І.Ф. Соболевої). К.:Ленвіт, 2015. 444 с.

58. Технологія веб-квест на уроках англійської мови. [Електронний ресурс] URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/0011k2-8f98.docx.html>

59. Трубіцина О.М. Методичні рекомендації з навчальної дисципліни «Методика викладання фахових дисциплін» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальність 014 предметна спеціальність 014.021 Англійська мова та зарубіжна література. Модуль 1. Одеса. Університет Ушинського, 2024. 72 с.

60. Юркевич Ж. В. Методика формування іншомовної лексичної компетентності. Англійська мова, 11 клас. [Електронний ресурс]. URL: <https://naurok.com.ua/test/metodika-fomuvannya-inshomovno-leksichno-kompetentnosti-561117.html>

61. Brian Paltridge and Sue Starfield, 2013. The handbook of English for Specific Purposes: A John Wiley & Sons, Ltd, Publication. [Електронний ресурс]. URL: https://books.google.com.ua/books/about/The_Handbook_of_English_for_Specific_Pur.html?id=v3qVLfr3UGAC&redir_esc=y

62. Coyle, D. Content and language integrated learning / D. Coyle, P. Hood, D. Marsh, Cambridge: Cambridge University Press, 2010. 173 p. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.researchgate.net/publication/251576256>

63. Council of Europe, 2018 - Council of Europe Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Companion Volume with New Descriptors. Strasbourg, 2018. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.researchgate.net/publication/338178234>

64. Doughty C. J., Long M. H. The Handbook of Second Language Acquisition. Oxford: Blackwell. 2003. 888 p.

65. Dudley-Evans, A. and A.M. St. John, Developments in English for Specific Purposes: A multi-disciplinary approach, Cambridge University Press, Cambridge, 1998. 301 p.

66. Farreny J.A. Webquests and Blogs: Web-based Tool for EFL Teaching [Електронний ресурс]. URL: <https://www.academia.edu/36772382/>
67. Fooziyeh Rasouli, Khadijeh Jafari. A Deeper Understanding of L2 Vocabulary Learning and Teaching: A Review Study. *International Journal of Language and Linguistics*. Vol. 4, No. 1, 2016, pp. 40-46. URL: <http://article.sciencepublishinggroup.com/html/10.11648.j.ijll.20160401.16.html>
68. Gardner H., Moran S. *Frames of mind: The Theory of Multiple Intelligences*. - New York, NY: BasicBooks, 2006. 37p. URL: <https://scispace.com/pdf/the-theory-of-multiple-intelligences-94sassg9ml.pdf>
69. Jaleniauskiene E., Čičelytė V. Insight into the latest computer and Internet terminology. / *Studies about Languages*. 2011. № 19. P. 120–127. URL: <https://www.researchgate.net/publication/265032595>
70. Krause C. A. *The Direct Method in Modern Languages, contributions to methods and didactics in modern languages*. New York, USA. 2016. 139 p. URL: <https://openlibrary.org/books/OL14634472M/>
71. Laurence Anthony, *Introducing English for Specific Purposes: Library of Congress Cataloging-in-Publication Data*. 2018. URL: https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9781351031172_A37399463/preview-9781351031172_A37399463.pdf
72. Lewis M. *Lexical Approach: The state of ELT and the way forward* / M. Lewis; Thomson. Heinle: Language Teaching Publications, Heinle, 2002. 202 p. URL: <https://j.twirpx.link/file/1736727>
73. Littlewood W. *Communicative Language Teaching*. Language Teaching Library. Cambridge University Press, 1981. 158 p. URL: https://scispace.com/papers/communicative-language-teaching-an-introduction-1qlrtaeidy?citations_page=77
74. Macaro, E. *English medium instruction*. Oxford: Oxford University Press. 2018. 344p.
75. Mackenzie, J. Lachlan & Hannay, Mike. *Developing lexical competence: a*

- computer-assisted, text-based approach [Electronic resource] / Cauce: Revista de filología y su didáctica, № 24, 2001, P. 541-564. URL: https://cvc.cervantes.es/literatura/cauce/pdf/cauce24/cauce24_33.pdf.
76. Macmillan Dictionary [Электронный ресурс]. URL: www.macmillandictionary.com/dictionary/british/the-lexical-approach
77. Marsh D. Content and Language Integrated Learning: The European Dimension. Actions, Trends and Foresight Potential. Cambridge University Press 2002. 552 p.
78. Marsh D. Language Awareness and CLIL. In J. Cenoz; N.H. Hornberger (Eds.), Encyclopedia of Language and Education. Knowledge about Language, 2nd edition, Volume 6. New York: Springer Science and Business Media LLC, 2007, p. 233- 246.
79. Mancho-Bares G., Arno-Macia, EMI Lecturer Training Programmes and Academic Literacies. ESP Today. 2017. P. 271-272. URL: <https://www.researchgate.net/publication/321581999>
80. Nation, I.S.P. Teaching and Learning Vocabulary in Another Language. Cambridge: Cambridge University Press. 2001. [Electronic resource] URL: <http://catdir.loc.gov/catdir/samples/cam031/2001269892.pdf>
81. Scott Thornbury. How to Teach Vocabulary. – Pearson Education Limited, 2011. – 186 p. URL.: http://neglish-vpu.blogspot.com/p/blog-page_15.html
82. Selivan Leo. Teaching Grammar Lexically. British Council. 2018. URL: <https://ru.scribd.com/document/406648661/Teaching-grammar-lexically-Leo-Selivan-article-pdf>
83. Learning English with BBC [Electronic resource] / BBC, 2019. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/learning_english.
84. Richards J. Communicative Language Teaching Today, Cambridge: Cambridge University Press, UK. 2006. 46 p.
85. Richards, J. and Rodgers T. “The Audio-lingual Method”, Approaches and Methods in language teaching, Reino Unido: Cambridge University Press, 1987. p.

44–63.

86. Rose, H., Macaro, E., Sahan, K., Aizawa, I., Zhou, S. and Wei, M. 2021. Defining English Medium Instruction: Striving for comparative equivalence. *Language Teaching*. First View, pp. 1-12. URL.: <https://doi.org/10.1017/S0261444821000483>

87. Widdowson, H. G. *Defining Issues in English Language Teaching*. Oxford University Press. 2003. URL: <https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=3420102>